

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Tereza Papayová

Interpunkce v italštině – pravidla a současný úzus

Punctuation in Italian language – rules and usage

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Špaček

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Tereza Papayová

Chtěla bych srdečně poděkovat vedoucímu mé práce Mgr. Jiřímu Špačkovi za poskytnuté rady, trpělivost a zapůjčení studijních materiálů. Také bych chtěla poděkovat doc. Pavlu Štichauerovi za rady ohledně korpusu. Dále mé poděkování patří všem, kteří mi pomohli se sháněním sekundární literatury a těm, kteří mě během práce podporovali. Zvláštní poděkování patří Manuele a Janovi, kteří provedli korekturu cizojazyčných resumé.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Historie interpunkce.....	6
2.1. Od počátků po vynález knihtisku.....	6
2.2. Od vynálezu knihtisku do 20. století.....	8
2.3. Historie české interpunkce.....	11
2.4. Interpunkce 21. století.....	11
3. Interpunkce a její funkce.....	14
3.1. Prozodická funkce.....	17
3.2. Intonační funkce.....	19
3.3. Logicko-syntaktická funkce.....	20
3.4. Stylisticko-textová funkce.....	21
3.5. Metalingvistická funkce.....	22
4. Interpunkční znaménka.....	24
4.1. Tečka – punto.....	26
4.2. Čárka – virgola.....	28
4.2.1. Téma – réma.....	31
4.2.2. Čárka ve výčtech.....	32
4.2.3. Čárka před spojkou e.....	32
4.2.4. Čárka před ma, o, né a sia.....	33
4.2.5. Čárka před che.....	34
4.3. Sředník – punto e virgola.....	34
4.4. Dvojtečka – due punti.....	37
4.5. Otazník a vykřičník.....	40
4.5.1. Otazník – punto interrogativo.....	40
4.5.2. Vykřičník – punto esclamativo, ammirativo, enfatico.....	41
4.6. Tři tečky – puntini.....	42
4.7. Uvozovky – virgolette.....	43
4.8. Závorky – parentesi.....	46
4.9. Spojovník a pomlčka.....	48
4.9.1. Spojovník – trattino.....	49
4.9.2. Pomlčka – lineetta.....	50
4.10. Lomítko – barra.....	50
4.11. Hvězdička – asterisco.....	51
4.12. Odsuvník – apostrofo.....	51
5. Italská versus česká interpunkce.....	52
5.1. Čárka v souvětí.....	53
5.2. Čárka ve větě jednoduché.....	56
5.3. Přímá řeč.....	56
6. Závěr.....	57
7. Použitá literatura.....	58
8. Riassunto.....	61
9. Resumé.....	64
10. Summary.....	65

1. Úvod

Interpunkce – strašák nebo pomocník?

Když jsem si téma práce vybírala, většina mých spolužáků a přátel s úsměvem prohlásila, že italština přeci žádná pravidla nemá. Je pravdou, že italská interpunkce může na první pohled takový dojem vyvolávat, ale proto se pustím do podrobného studia gramatik a na následujících stránkách se pokusím tento dojem chaotického a anarchistického užívání interpunkčních znamének změnit.

V úvodní kapitole, dříve než přistoupím k výkladu o interpunkci jako takové, jejích funkcích a jednotlivých znaménkách, si dovolím krátký exkurs do dějin jazyka a stručně nastíním vývoj interpunkce v průběhu několika století. Myslím, že není nezajímavé se při studiu nějakého jevu podívat na tento jev i z diachronní perspektivy. Pomůže nám to lépe pochopit zákonitosti, které v dnešním užívání interpunkčních znamének platí.

V kapitole věnované interpunkci a její funkcím se zaměřím na to, k čemu všemu interpunkce při psaní slouží. Budu se snažit ukázat, že není jen strašákem, za který je všeobecně považována, ale že dobré zvládnutí interpunkce může naše texty dokonce obohatit. Následně přistoupím k samotnému výkladu o jednotlivých znaménkách. Tato část práce nemá být jen prostým soupisem pravidel vyčtených z gramatik, ale budu se snažit tato pravidla konfrontovat s užitím interpunkčních znamének v praxi, v textech autorů označovaných přívlastkem *colti*. Interpunkce těchto autorů se totiž velice často vzdaluje interpunkci dle normy.

Na závěr bych chtěla využít poznatky získané četbou italských gramatik k srovnání italské a české interpunkce, zvláště pak psaní čárky.

Cílem této práce není předložit nová pravidla na základě současného úzu, pravidla, dle kterých by se studenti mohli bezpodmínečně řídit, jako spíše být nápovědou, protože: „Saper punteggiare (o interpungere) – nella scuola e nella vita – è un’abilità non-naturale, non-innata, ma culturale, che si impara cioè leggendo, scrivendo, riflettendo sugli usi altrui e propri. E tutto ciò richiede un continuo esercizio.“¹

---

¹ Umět správně interpungovat, ať už ve škole nebo během života, není schopnost vrozená, od přírody daná, ale je záležitostí kultury; lze se jí naučit čtením, psaním a přemýšlením o interpunkci své i jiných. Toto vše vyžaduje nepřetržité procvičování.

CATELLINO, Wanda. *La punteggiatura: una nuova norma linguistica?* In *Scrivere per scrivere: testualità, didattica, esperienze*, a cura di G. Alfieri, R. Sardo, M. Rapisarda. Catania, 2005, str. 151

2. Historie interpunkce

Interpunkce, stejně tak jako jazyk, kterého je součástí, má svůj vlastní historický vývoj. V této kapitole si jej jen stručně shrneme.

2.1. Od počátků po vynález knihtisku¹

Interpunkce nebyla vždy samozřejmou součástí písemných projevů; je to fenomén poměrně nový v porovnání s tím, jak dlouho lidstvo zaznamenává své myšlenky pomocí písma.

Ještě ve starém Řecku byly texty psány bez interpunkce (pokud existovala, objevovala se velice zřídka) a dokonce i bez mezer – tzv. *scriptio continua*. Pravděpodobně tomu tak bylo kvůli úspoře místa na pergamenech a kamenných deskách. První interpunkční znaménka vznikla k usnadnění čtení textů pozdějším čtenářům. Tehdy byly texty určeny převážně k hlasitému předčítání; četba v duchu nebyla příliš rozšířená, čehož dokladem může být překvapení svatého Augustina, když spatřil svatého Ambrože, jak očima přejíždí text, ale jeho ústa se nehýbají. Svatý Augustin byl tak rozrušen, že tuto epizodu popsal ve svých *Confessioni*. Čtení v duchu se více rozšířilo až ve 13. a 14. století, kdy v knihovnách platilo pravidlo o tichosti, tak jako je tomu i dnes.

Interpunkcí texty neopatřovali sami autoři, jak bychom se mohli domnívat, ale ti, kdo je četli jako první, což v sobě ovšem neslo riziko, že může dojít k dezinterpretaci obsahu. Znaménka sloužila k indikaci pauz a nádechů v čteném projevu.

První pojednání o interpunkci pochází již ze 4. století n. l. Jednoduše ji ve svém díle *Ars grammatica* popisuje gramatik Diomedes, následovník jiného významného gramatika té doby, Elia Donata:

„La punteggiatura, in che cosa consiste? Nell’inserimento di un punto, un’indicazione di senso finito o una pausa di sospensione. In quanti luoghi si pone? In tre. Quali? In alto, quando conclude il senso, ed è chiamato da noi 'finale', dai greci τελεια; in mezzo, quando dà al lettore il tempo di respirare, e si dice 'medio', in greco μεση; in basso, quando sospende un ritmo interrotto per introdurne ancora un altro minore, ed è chiamato dai greci υποστιγμα, da noi 'debole'.“²

¹ Všechny informace k sepsání této kapitoly jsou čerpány z následujících zdrojů:

GEYMONAT, Mario. *Grafia e interpunzione nell'antichità greca e latina, nella cultura bizantina e nella latinità medievale* in MORTARA GARAVELLI, Bice. *Storia della punteggiatura in Europa*, Bari: Laterza, 2008

SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*, Milano: Rizzoli, 2001

² V čem spočívá interpunkce? Ve vložení tečky k označení ukončeného smyslu nebo pauzy pro nádech. Na kolik pozic se klade? Na tři. A jaké pozice to jsou? Ve výšce písmene, když završuje smysl, a tu my nazýváme *finale*, Řekové τελεια; ve střední pozici, když udává předčítajícímu pauzu pro nádech, a ta se nazývá *medio*, v řečtině μεση; v dolní pozici, pokud přerušuje rytmus, aby uvedla další, jemu podřízenější, a ta se Řeky nazývá υποστιγμα, námi *debole*. (Geymonat, str. 51)

Jak je vidět, není tak úplně pravdou, že by interpunkční znaménka tehdy sloužila jen k vyznačování pauz a nádechů v projevu. Z tehdejších gramatických textů je patrné, že souvisela již i s jistou syntaxí. Isidor ze Sevilly (7. st.) popisuje v 1. knize svého traktátu *Etymologiae* podrobněji i funkce jednotlivých znamének. Z jeho práce se dozvídáme, že Řekové používali termín $\theta\epsilon\sigma\epsilon\iota\varsigma$, kdežto latinští autoři nazývají znaménka *positurae* právě proto, že označují tečky rozmístěné na různých pozicích. Ta pak podle něj slouží k rozdělování obsahu textu na části a tím k jeho snazšímu porozumění. Tyto části jsou: *colon*, *comma* a *periodo*. *Colon* a *comma* jsou menšími částmi uvnitř *periodo*. *Comma* se značí tečkou u paty písmenka – *subdistinctio*; *colon* se značí tečkou ve středu – *media distinctio*; *periodo* tečkou ve výšce písmena – *distinctio*. Graficky by vypadala asi takto:

A.   A·   A'

V dnešní době by tato znaménka odpovídala čárce, středníku a teče na konci věty. Všimněme si, že v anglické terminologii toto označení zůstalo dodnes: anglické *period* je v překladu tečka, *colon* dvojtečka a *comma* čárka.

Tečka ve třech vertikálních pozicích byla možná jen proto, že se v antice používala jen velká písmena. Když se později v karolinské době začala užívat písmena malá, bylo třeba interpunkční znaménka upravit a rozšířit jejich repertoár. Také se přešlo k používání mezery. Právě na dvoře Karla Velikého se v 8. st. začal používat nový znak – otazník – který se pak rozšířil v následujících stoletích.

Ve středověku sice vznikaly traktáty, které se zabývaly interpunkcí, ale na jasnou kodifikaci pravidel, kterými by se mohli učenci řídit, bylo třeba ještě dosti dlouhou dobu počkat. Pokračovalo se prakticky v používání oněch tří typů znamének, která doznala ovšem jistých grafických úprav, později se vyvíjel i jejich počet. Jejich grafická podoba byla v mnoha případech podobná, avšak užití se lišilo. Vše záviselo na opisovateli. Francesca Serafini se ve svém pojednání o historii interpunkce zaměřila na dva velikány renesance 14. století, Francesca Petrarca a Giovanniho Boccaccia, jejichž italština sloužila od dob Pietra Bemba (traktát *Prose della volgar lingua*, 1525) za vzor spisovného literárního jazyka. (viz Serafini, str. 117-130) Serafini rozebírá interpunkci těchto dvou autorů, ale zároveň připomíná, že v této době není ještě možné hovořit o jakémkoliv autorském stylistickém užití interpunkce. Vždyť k tomu by bylo nejprve potřeba mít nějakou normu, od které by se autoři v rámci svého uměleckého vyjádření mohli odchýlit. K první kodifikaci interpunkce dojde až s vynálezem knihtisku.

2. 2. Od vynálezu knihtisku do 20. století¹

Vynález knihtisku v polovině 15. století byl událostí značného rozsahu a důležitosti. Znamenal převrat ve vývoji vzdělanosti, srovnatelný v dnešní době s rozvojem internetu. Stejně jako internet usnadnil přístup k informacím a zajistil tak jejich rozšíření k širším masám lidí, i knihtisk měl obdobný efekt: se snazší reprodukcí knih stoupl jejich počet, s větším počtem klesla cena a knihy tak přestaly být výsadou jen klášterních knihoven nebo osobních sbírek zámožných jednotlivců. Četlo se mnohem více, lidé tedy chtěli číst rychleji a díky tomu vznikla potřeba nových znaků pro snazší orientaci v textu.

První tištěná díla (inkunábule) se snažila napodobovat interpunkci ručně psaných originálů (nebo neobsahovala žádnou interpunkci), situace tedy byla stále stejná: unifikace zatím žádná, ale brzy mělo dojít ke změně.

Nové požadavky na vzhled textu vyžadovaly, aby editoři, typografové a spisovatelé společně vymysleli nějaký jednotný vzhled a systém. Nejplodnější bylo spojení tiskaře a humanisty Alda Manuzia s benátským spisovatelem Pietrem Bembem. Spolupracovat začali, když se Bembo vrátil z Messiny, kde studoval řečtinu. O svém pobytu vypráví ve spise *De Aetnea*, jehož tištěná edice, vydaná roku 1496, již obsahuje interpunkční znaménka taková, jaká je známe nyní: moderní verze čárky vznikla zkrácením virguly (má zhruba takovou podobu: /) a umístěním na řádek; středníku přisoudil jeho nynější funkci a dále používal znaky, které již měly jistou tradici (. : ? a závorky). Nové bylo, že použil tato znaménka v latinském textu. Středník se do té doby objevoval v řeckých textech se zcela odlišnou funkcí – funkcí otazníku. Od doby Pietra Bemba označuje pauzu větší než čárka a menší než dvojtečka nebo tečka. V letech 1501 a 1502 vydali první dva texty ve *volgare* (Petrarcu a Danta), ve kterých aplikoval ten samý systém interpunkce jako v latinských textech a položil tak základ moderní italské interpunkci.

Nepředstavujme si ale, že systém Bemba a Manuzia vešel ihned v platnost jako jediný správný systém a každý se jím začal řídit. Mezi tiskařskými společnostmi panovala jistá rivalita. Přesto však byl tento systém nejrozšířenějším a prakticky se udržel dodnes.

V této době došlo také ke stabilizaci grafických přízvuků.

---

¹ Všechny informace k sepsání této kapitoly jsou čerpány z následujících zdrojů:

RICHARDSON, Brian. *Dalla metà del Quattrocento alla metà del Cinquecento*

MARASCHIO, Nicoletta. *Il secondo Cinquecento*;

MARAZZINI, Claudio. *Il Seicento*;

FORNARA, Simone. *Il Settecento*;

všechny v MORTARA GARAVELLI, Bice. *Storia della punteggiatura in Europa*, Bari: Laterza, 2008;

SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*, Milano: Rizzoli, 2001

V roce 1585 napsal Orazio Lombardelli pojednání, které nese název *Arte del puntar gli scritti*, v němž se věnuje také krátce historii interpunkce. Považuje umění správně interpungovat za jeden z nejdůležitějších umů dobrého spisovatele a připomíná přínos typografů k normativizaci interpunkce. Lombardelli viděl jednu velkou překážku jednotnému užívání interpunkčních znamének v tom, že v každém výtisku se interpunkce odlišuje; autor, který chce správně interpungovat text, nemá autoritu, ke které by se obrátil. Nejsou texty, podle kterých by se mohl řídit. Nicoletta Maraschio vidí problém odlišné interpunkce v její různě pojaté funkci:

Da una parte ci sono ragioni propriamente logico-sintattiche, orientate alla leggibilità di opere che, con la stampa [...] sono destinate a un pubblico enormemente più vasto e differenziato, bisognoso di essere guidato da una segnaletica opportuna a riconoscere le parti della costruzione e della sentenza.

Dall'altra ci sono ragioni intonativo-pausative, legate invece al persistere di una pratica della lettura ad alta voce che solo nel secolo successivo comincerà a decadere.¹

Po století plném změn a mnoha pojednáních o tomto tématu, přijde století prázdnoty; v hlavních dílech o jazyce, vydaných v 17. století, nenajdeme mnoho zmínek o interpunkci. Interpunkce byla brána nikoli jako záležitost norem, ale spíše byla záležitostí praxe: „[...] faceva parte della 'pratica', e inoltre non era facile stabilirne le regole, che apparivano discutibili o soggette alle preferenze individuali.“²

Přece jen ale Marazzini zmiňuje traktát, ve kterém se hovoří o interpunkci: a to traktát jezuitů Daniella Bartoliho. Bartoli v něm zdůrazňuje, že interpunkce slouží hlavně k větší přehlednosti textu, její funkcí je dělit text. V tomto duchu Bartoli dále vybízí k členění textu na odstavce, dojde pak k lepšímu zpřehlednění. Přirovnává text bez odstavců k širému moři, ve kterém, kdyby chyběly ostrovy, byla by plavba mnohem složitější – stejně jako je pro čtenáře četba textu nahuštěného na sobě. Vzhledem k tomu, že pro něj měla interpunkce jen tento rozdělovací charakter, rozlišuje Bartoli pouze 4 znaky: tečku, čárku, středník a dvojtečku (otazník a vykřičník tuto funkci neplní a tedy chybí). Tyto znaky slouží větné syntaxi – tečka odděluje od sebe dvě souvětí, zbylá znaménka slouží k rozdělování částí uvnitř věty.

---

¹ Na jedné straně jsou to důvody [k výběru toho kterého znaménka na tom kterém místě] právě logicko-syntaktické, orientované k snazšímu čtení a porozumění textu děl, které s vynálezem tisku [...] jsou určeny mnohem širšímu a rozdílnému publiku, jež má potřebu být vedeno vhodnými značkami k rozpoznání částí věty. Na straně druhé jsou tu také důvody intonační a k označení pauz v řeči, které jsou spojeny s přetrvávajícím zvykem číst nahlas, který dozná svůj úpadek teprve ve století následujícím. (Maraschio, str 122-123)

² [...] byla součástí praxe a mimo to nebylo snadné stanovit nějaká pravidla, která se jevila diskutabilní nebo podřízená individuálnímu vkusu. (Marazzini, str. 138)

Oproti 17. st. se hlavní gramatická díla 18. století opět věnují i interpunkci. Doba osvícenství vyžadovala, aby prozaické texty – jejichž hlavní funkcí měla být ta komunikativní – byly jednoduché a jasné, a k tomu měly sloužit věty krátké. Vznikl tak tzv. *style coupé* (přejatý od Francouzů). V textech psaných tímto stylem měly být spojky, spojující jak podřadné tak souřadné věty, pokud možno eliminovány a nahrazeny juxtapozicí. Tyto změny v syntaxi samozřejmě ovlivnily i interpunkci: podle Nicoletty Maraschio to vedlo například k úpadku pohyblivé tečky (*punto mobile* – znaménko, které stálo mezi středníkem a naší tečkou, *punto fermo*, a za kterým obvykle následovalo malé písmeno) a k používání dvojtečky nejen před výčtem, ale i v pozici před následujícím vysvětlením.

V osvícenské gramatice nazvané *Grammatica ragionata* Francesco Soave upozorňuje na stále častější vynechávání čárky před spojkami *e*, *o*, *né* a před vztažným zájmenem, což nám napovídá, že do té doby bylo takovéto užití čárky – v dnešní době právě naopak spíše vyjimečné – zcela běžné.

Ačkoliv se opak může zdát pravdou, v settecentu ještě stále převažuje v gramatikách prosodický aspekt interpunkce, ten syntaktický je až na druhém místě.

Již v 17. století byla započata tendence zjednodušovat interpungování a tato tendence pokračovala i v 18. století. Spousta autorů se omezovala na používání víceméně jen čárky a tečky. A tato tendence, k nemilosti mnoha lingvistů, přetrvává, možná vyjma spisovatelů, dodnes.

Od konce 18. století se již může mluvit o autorské interpunkci: Ugo Foscolo, Giacomo Leopardi, Alessandro Manzoni, dále pak D'Annunzio, Baricco, Gadda. Všichni tito autoři využili interpunkci po svém a tím si vytvořili nezaměnitelný styl. Samozřejmě ve všem se dá zajít až do extrémů, interpunkci nevyjímaje. Ve 20. století nejradikálnějšími byli futuristé. Filippo Tommaso Marinetti v odstavci 6 svého *Manifesto tecnico della letteratura futurista* z roku 1912 požaduje úplné zrušení interpunkce a její nahrazení matematickými znaménky a hudebními značkami.¹

Nebo Giovanni Mariotti, jehož román *Storia di Matilde* tvoří jedna jediná věta dlouhá o něco méně než 200 stran.

---

¹ Abolire anche la punteggiatura. Essendo soppressi gli aggettivi, gli avverbi e le congiunzioni, la punteggiatura è naturalmente annullata, nella continuità varia di uno stile vivo che si cerca da sé, senza le soste assurde delle virgole e dei punti. Per accentuare certi movimenti e indicare le loro direzioni, s'impiegheranno segni della matematica : + - x => <, e i segni musicali.

MARINETTI, Filippo Tommaso. *Manifesto tecnico della letteratura futurista*, dostupné on-line na adrese <http://www.artemotore.com/marinetti.html>

Tomu, jaké je běžné užití interpunkce v naší době, se budu věnovat podrobněji v kapitole věnované jednotlivým interpunkčním znaménkům.

2. 3. Historie české interpunkce

V předchozích odstavcích jsme si stručně načrtli dějinný vývoj italské interpunkce. Jaký byl ale její vývoj v naší mateřtině? Čeští lingvisté se bohužel interpunkci jako takové nevěnují tolik jako jejich italské kolegové, proto jsem nenarazila na žádný dokument, který by se zabýval jejím vývojem. O řídkosti textů věnujících se naší problematice ve slovanských poměrech se zmiňuje i M. di Salvo v desáté kapitole knihy *Storia della punteggiatura in Europa*. Jako jednu z překážek studia vývoje interpunkce u nás vidí di Salvo ve zvyku upravovat texty podle současného úzu, což se stalo pravidlem v padesátých a šedesátých letech 20. století. O vývoji interpunkce v českých zemích tedy jen velice stručně.

Nejstarší texty byly prosté interpunkce, pokud se v některých textech přeci jen objevila, byla to nám již známá tečka ve třech výškách. S vývojem knihtisku se rozšířila i další znaménka: čárka a dvojtečka. V roce 1533 vyšla první česká gramatika, jejímiž autory byli Beneš Optát, Petr Gzel a Václav Philomates. Tato dvoudílná *Grammatika česká* byla prvním dílem, které se věnovalo též interpunkci: popsala funkci čárky, dvojtečky a tečky, otazníku, závorek a rozdělovacího znaménka. V této době byla interpunkce vcelku pravidelná a řídila se hlavně tzv. pauzovým principem. Mezi 18. a 19. stoletím došlo ke zvratu, když se čeština dostala pod silný vliv němčiny. Podle německého vzoru se interpunkce začala užívat v souvislosti se syntaktickým členěním vět a podle tohoto principu se řídí dodnes.

2. 4. Interpunkce 21. století

Rozvoj internetu a jeho rozšíření mezi širokou masu uživatelů byla událost bez nadsázky srovnatelná s vynálezem knihtisku v 15. století. Tehdy znamenala tato událost zvrát v užívání interpunkce. Stejně tak je tomu i o pět století později. Na přelomu tisíciletí se internet, vyvinutý již o pár desítek let dříve, rozšiřuje mezi běžné uživatele. To je spojeno hlavně s výrazným zmenšením osobních počítačů a snížením jejich ceny do takové míry, že si je postupně může dovolit stále větší počet obyvatel. Ve stejné době se masivně rozšiřuje i

používání mobilních telefonů. Tím vzniká internetová a mobilní komunikace, která má svá specifika.

Co se týká interpunkce, ta doznala v on-line komunikaci značných změn. Většina konverzací na internetu, ať už prostřednictvím chatu, chatovacích programů nebo facebooku, probíhá v reálném čase. Na zprávu očekáváme okamžitou reakci. Důležitou veličinou je tedy rychlost. Není čas zabývat se tím, jestli by se na tomto místě hodil středník či nikoli. Mnohdy není čas ani používat diakritická znaménka. Co se týče stylu, i ten je přizpůsoben situaci. Prakticky jde o mluvenou řeč v psané podobě a to se zákonitě projeví i na interpunkci. Členicí znaménka se omezí jen na tečku, občas i jen na čárky, dojde k eliminaci velkého písmena na začátku věty. Velké oblibě se těší tři tečky a multiplikované vykřičníky a otazníky. Není možné zde ukazovat příklady osobních konverzací, ale určitý obrázek si lze udělat i pročitáním internetových diskuzí pod články, které jsou zcela veřejné, na což značná část příspěvovatelů zapomíná. V e-mailové korespondenci není tato tendence tak silná. Nejde tu o komunikaci v reálném čase a přispívá k tomu možná i větší podobnost s klasickými dopisy.

Dalším netradičním užitím interpunkce, o kterém se nelze nezmínit, jsou tzv. emotikony, italsky *faccine*. Slovo vzniklo spojením slov *emoticon* a *icon* a je tedy jasné, že slouží k označování nálad, postojů a emocí. Dva základní vypadají takto:

:-)   :-(

Emotikony jsou součástí tzv. ASCII artu, který využívá interpunkční znaménka, písmena a speciální znaky k tvoření obrázků. Nejen tedy jednoduchý úsměv či zakaboněná tvář viditelná tehdy, otočíme-li hlavu o 90 stupňů, ale celé plnohodnotné obrázky.

Smalíky, jak se jim běžně v češtině říká, se staly naprosto běžnou součástí psané komunikace mezi přáteli. Vznikly z potřeby přidat do mluvené-psané on-line a SMS komunikace informace o podtextu zprávy.

Já tě zabiju! a Já tě zabiju :) V těchto dvou větách je evidentní rozdíl. Smajlíky zabraňují nedorozuměním, které mohou z nedostatku non-verbálních doprovodných jevů komunikace vzniknout. Jejich funkce by se tedy mohla (jen tak pro naše potřeby) nazvat mimickou.

Tato tři jednoduchá znaménka mohou říct více než několik slov, což je zvláště v SMS komunikaci značným ušetřením místa i peněz.

Francesca Serafini¹ přináší, kromě těch nejznámějších, seznam dalších, mnohdy až absurdních, smajlíků. Několik z nich pro ilustraci:

:---) velká lež,

---

¹ SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*, Milano: Rizzoli, 2001, str. 216-218

- B:-)** se slunečními brýlemi na hlavě,
- :-E** upír,
- :-F** upír bez jednoho zubu

Karel Oliva, ředitel Ústavu pro jazyk český, míní, že časem se smajlíky stanou plnohodnotnou součástí spisovné češtiny: „[...] mají v zásadě stejnou funkci jako třeba vykřičník nebo otazník, takže až se elektronická komunikace rozšíří natolik, aby se pravidla pravopisu dělala i pro ni, nepochybně budou v takových pravidlech i emotikony.“¹

---

¹ On-line rozhovor dostupný na: <http://zpravy.idnes.cz/jazykovy-expert-karel-oliva-dg1-/odpovedi.asp?t=192>

3. Interpunkce a její funkce

„La punteggiatura è un'arma a doppio taglio:
è una prigioniera e uno strumento.“¹

Pro začátek bude dobré vymezit si pojem interpunkce, neboť, ač věc každému známa, je to přeci jen cizí slovo.

V italštině existují dva synonymní termíny: *interpunzione* a *punteggiatura* (jeden za druhý beze zbytku zaměnitelný, jen druhý termín je více používaný), slovesa jsou potom *interpungere*, *punteggiare* a zřídka užívané *virgolare*. Ve výkladovém slovníku má *punteggiare* několik významů. Kromě členění textu pomocí grafických značek, znamená mimo jiné i pokrývat skvrnami, tečkami.² V samotném slově *interpungere* vidíme jasný odkaz na její prvotní funkci a to, jak jsem již napsala v předchozí kapitole, vkládat tečky, body mezi slova. Pochází z latinského *interpunctionem*; je to kompozitum latinských slov *inter* mezi a *punctionem*, akuzativ slova *punctio*, které znamená píchnutí, bodnutí.³

V různých slovnících se dají pod slovem *punteggiatura* najít definice různého obsahu i rozsahu. Podle mého názoru, nejkompexnější definici je možné najít v Lo Zingarelli z roku 2009:

La punteggiatura è un elemento fondamentale del testo scritto. Il suo scopo è, da un lato, di riprodurre le pause, l'espressività, l'intonazione della lingua parlata; dall'altro, di evidenziare le componenti grammaticali e sintattiche di una frase o di un discorso, separandone o segnalandone le varie parti. Poche sono le regole fisse della punteggiatura. Il suo uso dipende molto dallo stile dello scrivente, dalle sue intenzioni espressive. Si tratta dunque di uno strumento essenziale che permette di comprendere o esprimere meglio i contenuti di un messaggio.⁴

---

¹ Interpunkce je dvousečná zbraň: je vězením i nástrojem.

CASTALDI, Maria. Il punto interrogativo e la casa del caos in AA.VV. *Punteggiatura*, a cura di A. Baricco, F. Tarocco, G. Vasta e D. Voltolini, Milano: Rizzoli, 2001

² L'essere cosparso di punti o di piccole macchie – Lo Zingarelli 1996

³ PIANGIANI, Ottorino. *Vocabolario etimologico della lingua italiana*. Dostupný na adrese: www.etimo.it

⁴ Interpunkce je základním prvkem psaného textu. Slouží na jedné straně k reprodukování pauz, výrazu a intonace mluveného jazyka, na straně druhé k vyznačení gramatických a syntaktických celků ve větě nebo výpovědi, k označení nebo oddělení jejích částí. Fixních pravidel má interpunkce málo. Její užití do značné míry závisí na stylu autora a jeho výrazových záměrech. Jedná se tedy o nezbytný nástroj k porozumění textu a k lepšímu vyjádření obsahu sdělení.

Zatímco v italštině termín *punteggiatura* v sobě obsahuje jak inventář interpunkčních znamének, tak proces jejich užívání a rozmisťování mezi slovy, v češtině si musíme dát pozor: ne každé užití interpunkčního znaménka lze nazvat interpunkcí. K tomu Miloslav Sedláček:

Za interpunkci nepovažujeme případy, kdy je znaménka užito k jiným nežli interpunkčním úkolům, jako je např. tečka za zkratkami, několik teček místo vypuštěných písmen (např. ve vulgárních výrazech), vykřičník jako výstražné znamení na některých tabulkách atp. Zato je podle našeho mínění třeba chápat jako suplující interpunkční znaménko velké písmeno na začátku výpovědi, neboť nemá žádnou jinou funkci nežli signalizovat začátek výpovědi, tak jako např. tečka signalizuje její konec.¹

Italské gramatiky ale takové používání do interpunkce řadí.

Jak je jasně uvedeno v její definici, interpunkce je esenciální, naprosto nezbytnou součástí psaného jazyka. Mnoho lidí má, kvůli její zdánlivé složitosti, k interpunkci negativní vztah. Mnozí mají pocit, že by se bez ní hravě obešli a že by se jim tak život značně zjednodušil. Opak je ale pravdou. V on-line rozhovoru na serveru iDnes odpovídá Karel Oliva, ředitel Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, na připomínku čtenáře, že je čeština příliš složitá a čárky mezi větami nesmyslné, takto:

[...]podle mne to není záležitost nijak nesmyslná, právě naopak, dobře a účelně kladené čárky pomáhají čtenáři pochopit smysl věty (či souvětí) tím, že je člení na logicky konzistentní (pod)celky. Bez takového dělení by porozumění snadno mohlo být obtížné, nebo by dokonce mohlo docházet k porozumění zcela chybnému: "Franta viděl Pepu, jak políbil Marii, a odešel" je úplně jiná věta než "Franta viděl Pepu, jak políbil Marii a odešel", to se mnou, doufám, budete souhlasit.²

A přidejme si ještě jeden velice známý příklad, kdy by rozdílné umístění čárky v odpovědi na žádost o milost mělo až fatální následky:

Popravit nelze, vyhovět.

Popravit, nelze vyhovět.

Negativní postoj k interpunkci je ale pochopitelný. Osvojit si pravidla správného interpungování není úplně snadné. Pokud máme nějaké pochybnosti o psaní i/y nebo předpon s/z, podíváme se do slovníku a všechny pochybnosti se rozplynou. Pokud jde o interpunkci, je situace složitější. V italštině možná ještě o trochu složitější nežli v češtině. Pravidel, která by

¹ SEDLÁČEK, Miloslav. *K základním otázkám interpunkce v češtině*. 1989, Naše řeč, ročník 69, číslo 3, str. 121-132

² On-line rozhovor dostupný na: <http://zpravy.idnes.cz/jazykovy-expert-karel-oliva-dgl-/odpovedi.asp?t=192>

platila bez výjimky je málo. Častěji se autor musí spolehnout na svou intuici. Malé množství pravidel zajišťuje větší svobodu. Ale vše jen do určité míry. Jak se píše v *Prontuario di punteggiatura*:

Si dice comunemente che esistono forme diverse di punteggiatura: logica, stilistica, ritmica. Sono differenze che comportano gradi diversi di costrizione per chi scrive, corrispondenti a gradi diversi di rigidità delle convenzioni interpuntive, e quindi di libertà da queste. Libertà non significa anarchia.³

Obecně platí, že ten, kdo píše, by měl primárně myslet na budoucí čtenáře a na to, aby jeho text byl v první řadě srozumitelný.

Neplatí vždy, že by špatně užitá interpunkce změnila zcela smysl výpovědi, jak jsme viděli v příkladech s Pepou a Frantou nebo chudákem popraveným. Rozhodně ale může čtení textu znesnadnit a znepríjemnit. Platí to jak o chybějící interpunkci, tak o jejím nadužívání. Mariotti (autor románu kompletně bez interpunkce) by možná nesouhlasil. Ten se domnívá, že si jeho čtenář u románu od interpunkce odpočine. To nechám na posouzení jeho čtenáře. Osobně si myslím, že alespoň pro čtenáře, jejichž mateřským jazykem není italština, bude čtení takového románu přinejmenším nesnadné.

Jak už bylo řečeno, interpunkce má tu vlastnost, že slouží jako nástroj. Umělcům a nejen jim pomáhá k přesnějšímu vyjádření jejich myšlenek. Často se užití interpunkce v dílech beletristických, ale nejenom v nich, značně liší od normy zapsané v gramatikách. Neznamená to ale, že by autoři, vzdělaní spisovatelé, nebyli s těmito normami obeznámeni. Naopak. Kdo chce interpunkci využít k vytvoření nezaměnitelného stylu, nebo jen k zaznamenání něčeho navíc, něčeho, co nelze popsat slovy, jednoduše má určitý umělecký záměr, musí nezbytně znát normy, od kterých se odchyluje.

Interpunkce má hned několik funkcí, jejichž rozdělení a klasifikace se u různých autorů liší, ale v zásadě jde o těchto pět: prozodickou, intonační, logicko-syntaktickou, stylisticko-textovou a metalingvistickou funkci.

Hezké, ačkoliv nedostatečné je schéma Bice Mortara Garavelli, která rozděluje interpunkci na 3 typy:

---

³ Obecně se tvrdí, že existují odlišné podoby interpunkce: logická, stylistická a rytmická. Jsou mezi nimi rozdíly, které v sobě nesou různé stupně restrikcí pro toho, kdo píše, které odpovídají různým stupňům přísnosti interpunkčních pravidel a tedy svobody v jejich užívání. Ale svoboda neznamená anarchii. MORTARA GARAVELLI, Bice. *Prontuario di punteggiatura*. Bari: Laterza, 2003, str. X

- 1) pro oko – jedná se o funkci logicko-syntaktickou. Uplatňuje se zejména při čtení v duchu a slouží ke snadnější orientaci v textu.
- 2) pro ucho – funkce prosodická a intonační. Spjatá se čtením nahlas, s přednesem. Je to interpunkce, kterou si lidé osvojí jako první. Chyby v interpunkci jsou potom následkem snahy označovat každou pauzu, každý moment ticha interpunkčním znaménkem.
- 3) pro srdce – expresivní funkce. Pomáhá tam, kde chce autor přiblížit čtenáři své myšlenkové pochody.

3. 1. Prozodická funkce

Prozodická funkce je spjata s naznačováním pauz v projevu. Je to prakticky vývojově nejstarší funkce interpunkce, vzpomeňme si na tři tečky ve třech výškách a jejich pauzativní význam. A poměrně dlouhou dobu byla, jestliže ne jedinou, pak alespoň silně převažující funkcí. Ostatně i dnes, když se podíváme, co říkají gramatiky, všimneme si, že funkce prozodická je ještě stále silně protěžovaná oproti funkci syntaktické. *La grammatica della lingua italiana* Marca Sensiniho začíná kapitolu o interpunkci takto:

Per completare il quadro dei fenomeni collegati alla pronuncia e altra trascrizione grafica dei suoni della lingua, bisogna analizzare due altri aspetti, strettamente connessi alla fase dell'elaborazione orale dei testi, ma densi di problemi soprattutto in vista della loro trascrizione: la punteggiatura, che con i suoi segni regola e scandisce la catena fonica fissando pause o precisando particolari intonazioni espressive, e le maiuscole [...]¹

O něco níže vysvětluje, k čemu interpunkce slouží. Na prvním místě stále akcentuje spojení psaného textu s mluveným jazykem: „La punteggiatura o interpunzione serve a regolare e a scandire, nella pagina scritta, il fluire delle parole e delle frasi, in modo da riprodurre il più fedelmente possibile le articolazioni logico-sintattiche e le intonazioni espressive del discorso parlato: [...]“² Až v druhé řadě a menšími písmeny zmiňuje ještě její další funkci a to usnadnění čtení psaného textu v duchu.

¹ Abychom dokončili pojednání o jevech spojených s výslovností a grafickým přepisem zvuků jazyka, musíme zanalyzovat ještě dva aspekty, silně spjaté s ústním zpracováním textu, ale plně problémů, co se týče transkripce: interpunkce, která svými znaky řídí tok řeči, označuje pauzy a zpřesňuje intonaci; a velká písmena [...]
SENSINI, Marcello. *La grammatica della lingua italiana*. Milano: Mondadori, 1993, str. 27

² Interpunkce slouží k upravení a oddělení řetězu slov a vět na stránce tak, aby co nejdříve napodobovaly logicko-syntaktické vztahy, výraz a intonaci mluvené řeči [...]
SENSINI, Marcello. *La grammatica della lingua italiana*. Milano: Mondadori, 1993, str. 27

Stejně tak S. Battaglia a V. Pernicone začínají slovy: „La punteggiatura segna le pause che si fanno nel discorso: [...]“¹ A o něco dále: „Mediante la punteggiatura i nostri pensieri «scritti» possono conservare e riflettere l'energia e l'animazione della parola «detta».“²

Je to funkce, kterou si děti ve škole osvojí jako první a podle které se řídí ve svých prvních písemných projevech. Učitelé také v diktátech významně klesají hlasem v místech, kde chtějí žákům naznačit, aby udělali čárku.

Tato funkce je do jisté míry problematická. Pauzy pro nádech nejsou součástí textu psaného, čteného jen očima. Kdo čte v duchu, necítí potřebu se nadechnout. Je to záležitost čistě mluveného jazyka. Otázka, do jaké míry je psaný text grafickou podobou mluveného jazyka, nemá jasnou odpověď. Lingvisté se ani v tomto neshodnou. Jedni tvrdí, že psané je grafickou manifestací mluveného. Písmo přišlo až určitou dobu potom, co se lidé naučili dorozumívat slovy. I první slovesné projevy se šířily nejprve ústně a až poté je někdo zapsal. Itálie je v tomto ohledu výjimkou. Spisovná italština existuje již pár století, ale relativně v nedávné době se lidé postupně učili tímto společným jazykem i mluvit. Jedním z lingvistů, kteří jsou pro tuto teorii, je americký literární teoretik Walter J. Ong: „Scrivere è sempre un'imitazione del parlare.“³ Pro tuto teorii je možné najít spoustu důkazů v internetové komunikaci: na chatu, v e-mailech a na facebooku.

Někteří lingvisté (Parisi-Conte)⁴ naopak tvrdí, že neexistuje žádná spojitost mezi pauzami a jejich délkou a přítomností interpunkčních znamének. Lepschy navrhuje považovat psaný jazyk za paralelní manifestaci jazyka k manifestaci mluvené.

Není třeba být tolik radikální, ale pravdou je, že v některých případech máme potřebu nádechu i v místě, kde by se čárka z jakéhokoliv důvodu nehodila, a naopak necítíme potřebu přerušit tok řeči v místě, kde se čárka objeví.

Můžeme říci, že se pauzy v některých případech s interpunkcí shodují, ale interpunkce se v žádném případě neřídí pauzami, které musíme udělat.

---

¹ Interpunkce označuje pauzy, které se v promluvě dělají.

BATTAGLIA, S., PERNICONE, V. *La grammatica italiana*. Torino: Loescher editore, 1971, str. 59

² Prostřednictvím interpunkce mohou naše ‚napsané‘ myšlenky zachovat a odrážet energii a živost slova ‚řečeného‘.

Ibid., str. 59

³ Psát znamená imitovat řeč.

Citováno z SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*, Milano: Rizzoli, 2001, str. 13

⁴ SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*, Milano: Rizzoli, 2001, str. 15

3.2. Intonační funkce

Intonační funkce svým způsobem patří pod funkci prozodickou; ještě stále se pohybujeme na poli orální manifestace jazyka. Jde o melodii výpovědi a týká se tato funkce hlavně tří teček, otazníku, vykřičníku a jejich kombinace.

Melodie dává výpovědi určitou hodnotu. Věta *Giovanni parte domani* s melodií klesavou znamená jistý fakt. Vyměníme-li tečku na konci věty za otazník, změní se výpověď na otázku, což je doprovázeno i změnou intonace. Stejně tak, kdybychom použili vykřičník nebo kombinaci otazníku s vykřičníkem, která by větě dala nádech nesouhlasu nebo údivu nad Janovým odjezdem.

Rozlišujeme pět typů melodií: klesavou, stoupavou, stálou, klesavě stoupavou a stoupavě klesavou, které užíváme ve vhodných kontextech a které jsou spojeny s určitým typem vět, které zjednodušeně dělíme na oznamovací, tázací a zvolací. Každému typu věty a každé melodii pak také slouží příslušná interpunkční znaménka.

Melodie klesavá doprovází oznamovací věty a ty jsou zakončeny tečkou. Melodie stoupavá patří větám tázacím, zvláště těm, na které lze odpovědět ano/ne a logicky je zakončena otazníkem. Stálou melodií používáme tehdy, jedná-li se o věty oznamovací, které ale nejsou úplně jisté, neuzavírají promluvu, nýbrž nechávají ji otevřenou. Taková melodie se např. objeví po členech výčtu oddělených čárkami, kromě členu posledního, po kterém zpravidla následuje tečka. Např.: *Zelená, bílá, červená a černá*. Melodie klesavě stoupavou má výpověď, která zpochybňuje předchozí tvrzení a náleží jí kombinace vykřičník a otazník. Poslední melodie patří větám zvolacím, které vyvracejí nejasnost předtím vyjádřenou a je tedy označena kombinací otazník vykřičník.

Musíme mít ale na paměti, že pokud lingvisté hovoří o melodii, jedná se vždy o melodii ideální, která pak v reálné mluvě může znít poněkud jinak. Jen se zamysleme, kolika způsoby můžeme položit otázku a jak při tom modelujeme hlas.

U této funkce se také projeví nedostatečnost interpunkce. Ačkoliv je velkým pomocníkem v reprodukci mluveného slova, stále ještě má řeč odstíny, které na papír převést nelze. Mám na mysli například ironii nebo případy, kdy některé slovo akcentujeme a tím změníme smysl výpovědi. Důraz na slova by se mohl zaznamenat velkými písmeny, ale tohoto prostředku se nevyužívá příliš často.

3.3. Logicko-syntaktická funkce

Jak z názvu vyplývá, je tato funkce spojena s výstavbou textu, s hierarchií a se vztahy mezi jednotlivými větami či částmi věty. Interpunkce v tomto případě slouží hlavně čtení v duchu a je to právě tato interpunkce, která je úzce spojena s normami. Tato funkce se týká převážně čárky, tečky, středníku a dvojtečky.

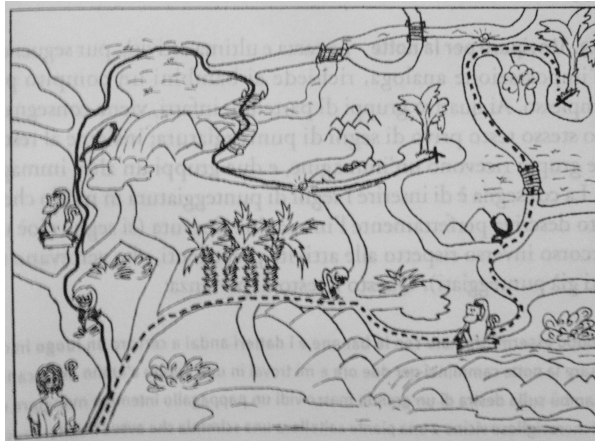
Podívejme se teď na tento příklad:

- (1) Mamma ha chiamato, Giovanni.
- (2) Mamma, ha chiamato Giovanni.
- (3) Mamma ha chiamato Giovanni.

V této jednoduché větě nám čárka pomůže zjistit kdo volal a komu to třetí osoba sděluje. Ve větě (3) nikdo nikoho neoslovuje, máme jen dva účastníky a věta prostě sděluje, že maminka volala na Giovanniho.

Mnoho dalších příkladů lze nalézt v jakékoliv gramatice. Já si dovoluji uvést jen jeden krásný příklad, který se nachází v knize *La punteggiatura* od Simona Fornary. Příklad je umístěn v kapitole věnované didaktice, ale velice hezky ukazuje, jakou moc má interpunkce a její logicko-syntaktická funkce.

Součástí příkladu je mapka:

Cesta vyznačená plnou čarou:

Prendi il primo sentiero. Sulla destra devi aggirare la pianta, che cercherà di mangiarti. Sulla sinistra, devi oltrepassare la scimmia di pietra. Accanto a una cascata, più avanti, troverai una corda per superare le sabbie mobili. Attraversa il

ponte lungo. Il fiume brilla. Una pepita d'oro, che cattura la tua attenzione, si trova davanti a te. Procedi fino all'albero grande. Sei arrivato! Che cosa hai trovato?

Cesta vyznačená přerušovanou čarou:

Prendi il primo sentiero sulla destra. Devi aggirare la pianta, che cercherà di mangiarti sulla sinistra. Devi oltrepassare la scimmia di pietra accanto a una cascata. Più avanti troverai una corda. Per superare le sabbie mobili attraversa il ponte. Lungo il fiume brilla una pepita d'oro che cattura la tua attenzione: si trova davanti a te. Procedi fino all'albero grande. Sei arrivato! Che cosa hai trovato?¹

Jak je vidět, text je stejný, ale odlišné rozmístění teček a čárek způsobí, že hledači pokladu dojdou na dvě různá místa.

3. 4. Stylisticko-textová funkce

Také by se dala nazvat funkcí sémanticko-pragmatickou.

Jak již bylo řečeno, pravidel pro správné interpungování je málo a i toto málo bývá běžně porušováno. Je třeba ale odlišit, kdy se pisatel odchýlil od normy z roztržitosti nebo neznalosti, a kdy se tak stalo s plným vědomím a úmyslně. Aby mohl autor vědomě použít interpunkci k vyjádření svých myšlenek v rozporu s pravidly, musí tato pravidla nejprve dobře znát. Potom lze najít i věty typu: „Perché bisogna sapere che la bambina dai capelli turchini, non era altro in fin dei conti che una buonissima Fata.“ Tato věta pochází z knihy *Pinocchio* a zmiňuje ji Ornella Castellani Pollidori v článku *Su una peculiarità interpuntiva dell'uso contemporaneo*.² Ta ale nemá k intencím autora slitování a označuje čárku po turchini hvězdičkou, znakem, který, jak víme, lingvisté užívají k označení negramatické věty. K tomu Vargas Llosa v *Lettere a un aspirante lettore*: „Non ha alcuna importanza che uno stile sia corretto o scoretto: quel che importa è che sia efficace.“³

S alternativním užíváním interpunkce se ale nesetkáváme jen v krásné literatuře. Stylisticko-textová funkce se hojně využívá v žurnalistice. Žurnalistický styl je plný krátkých vět. Naprosto dominuje tečka, často se objevují jmenné věty bez přísudku. Toto všechno má text

¹ FORNARA, Simone. La punteggiatura. Roma: Carocci, 2010, str. 58

² CASTELLANI POLLIDORI, Ornella. *Su una peculiarità interpuntiva dell'uso contemporaneo*. La Crusca per voi, 2002, n. 25, str. 5-8

³ Není důležité, jestli je styl gramaticky správný nebo nesprávný: důležité je, aby byl efektivní.

Citováno z SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura*, vol. 2, Milano: Rizzoli, 2001

zrychlit, dát mu větší dynamiku. Působí tak stručně a výstižně. Příkladem za všechny je blog Ilva Diamantiho na serveru repubblica.it. Příklad pochází z článku *Il Paese degli Ultrà*:

Ma gli episodi simili, piccoli, medi e grandi, sono molti. Troppi. In molti stadi italiani, di ogni area, di ogni serie. Al punto che quando capitano non ci sorprendiamo neppure più. Tanto in Italia non paga mai nessuno. I tifosi violenti condannati, al massimo, a guardare la propria squadra da casa. (Ma non giurerei che non riescano ad aggirare il DASPO.) Le società "costrette" a giocare un paio di partite a porte chiuse. (D'altronde, anche quando sono aperte, gli stadi sono largamente vuoti.) Mentre le federazioni e la Lega sono troppo impegnate ad azzuffarsi per i diritti televisivi per perdere tempo dietro inezie come queste. E i calciatori che si levano la maglia poi tornano in campo, la settimana dopo. Con la stessa maglia. Negli stessi stadi. Davanti allo stesso pubblico. Senza pagare pegno.¹

Svoboda užívat interpunkci podle svého gusta ale končí tam, kde je třeba být přesný, kde nesmí docházet k žádným dvojakostem. To platí zejména pro texty úředního charakteru, ústavu, zákony apod. Zde jsou jakékoliv kreativní tendence zcela vyloučeny. V takových textech se běžně nevyskytují znaménka jako otazník, vykřičník a tři tečky. Proti normě by se mohlo jít jen v případě, že by mohlo dojít k nějakým nejasnostem. Pokud je tedy ve výčtu zakázána čárka před spojkou *e*, je v pořádku ji použít v případě jako je tento: Il resto si divide tra Pietro, Maria, Gianni, e Luca. Pokud by čárka před *e* chyběla, nemuselo by být zcela jasné, jestli se zbytek bude dělit na tři nebo čtyři díly.

3. 5. Metalingvistická funkce

Jak jsme si již naznačili, znaménka jako čárka, tečka, otazník, vykřičník atd. plní funkce výše popsané. Ale jakou funkci plní uvozovky, závorky, tři tečky a další? Tato znaménka plní jakousi funkci „nad textem“. Přidávají určitý komentář k textu, doplňují ho. Tak uvozovky, které ohraničují slovo, nám naznačují že je toto slovo užito v jiném kontextu než se obvykle užívá, nebo k němu má autor určitý odstup; nebo do dvojice závorek přidává autor nějaký doplňující komentář: „Nejlépe bylo toto rozdělení vidět na protestech konaných na podporu právě dvou držných členek kapely (třetí byla zadržena teprve minulý čtvrtek – pozn. autora).“²

¹ http://www.repubblica.it/rubriche/bussole/2012/04/26/news/il_paese_degli_ultr-33960332/

² <http://respekt.ihned.cz/letem-svetem/c1-55078730-rouhacky-nebo-radikalni-aktivistky>

Jak je vidět, různá znaménka mohou plnit různé funkce, někdy i několik najednou. Funkce interpunkce se překrývají a navzájem doplňují.

Rozdělení na tolik funkcí ovšem vysvětluje propast, která je mezi normou, která bere v potaz jen funkci logicko-syntaktickou, a běžným užíváním. Tato propast pak vytváří v lidech obavy z nesprávného interpungování.

4. Interpunkční znaménka

Italsky *segni d'interpunzione* nebo také *punteggiatura* (podle italského výkladového slovníku toto slovo v italštině označuje jak rozdělování textu na menší významové celky, tak soubor grafických značek, které k tomuto účelu slouží). V češtině jim říkáme členicí znaménka podle jejich funkce členit text.

Která to tedy jsou? Jejich počet není pevně stanoven, jelikož se gramatiky a gramatici nemohou shodnout, která znaménka ještě patří k interpunkci a která nikoli. Žádné pochyby nejsou o následujících deseti:

- punto fermo – tečka
- , virgola – čárka
- ; punto e virgola – středník
- : due punti – dvojtečka
- ? punto interrogativo – otazník
- ! punto esclamativo – vykřičník
- ... puntini di sospensione – tři tečky
- ( ) parentesi – závorky
- lineetta – pomlčka
- “ ” virgolette – uvozovky

Tato jsou pojednána v gramatice S. Battagli a V. Perniconi. Marcello Sensini ve své gramatice přidává ještě rozdělovník, italsky *trattino* (-)¹, a hvězdičku, *asterisco* (*). Luca Serianni k těmto přidává ještě lomítko, italsky *sbarretta* nebo *barra obliqua* (/) a odsuvník neboli *apostrofo* ('). Kromě lomítka a apostrofu dále rozlišuje závorky na kulaté (tonde) a hranaté (quadre) a tím zvyšuje počet interpunkčních znamének na patnáct.

I v češtině rozeznáváme oněch deset základních znamének; pravidla pravopisu k nim řadí i odsuvník. Nepojednávají ale o spojovníku, lomítku, hvězdičce, ani o hranatých závorkách. Ani v češtině ale nepanuje mezi lingvisty shoda. Miroslav Sedláček ve svém článku v časopise *Naše řeč*² důsledně nedoporučuje používat spojovník a odsuvník. Uvádí tyto důvody:

Jestliže ve shodě s naší tradicí nepovažujeme za interpunkci mezery mezi slovy, pak nepatří k interpunkčním znaménkům ani *spojovník*, protože slouží pouze k označení

¹ Rozdělovník a pomlčka, italsky *trattino* a *lineetta*, jsou poněkud problematická, pokud jde o sestavování inventáře interpunkčních znamének. Mezi gramatiky neexistuje shoda ani v terminologii. Více v kapitole věnované těmto znaménkům.

² Sedláček, M. – K základním otázkám interpunkce v češtině, *Naše řeč*, ročník 69 (1986), číslo 3, str. 121-132

„příznakové“ mezery. Obvykle se jím charakterizuje těsné sepětí slov — popř. slova a jiného jazykového prvku — tvořících jeden výraz podvojného nebo složeného rázu, např.: *Čapek-Chod, Rimskij-Korsakov, Beňáčková-Čápová, Frýdek-Místek, marxismus-leninismus, C-vitamín, γ-paprsky* atp. — *Odsuvník* není vůbec znaménko členící, v češtině naznačuje pouze vypuštění hlásky (písmena).

Přes tyto důvody se budu ve své práci podrobněji zabývat jedenácti hlavními znaky, včetně spojovníku. Několik informací přidám ale i o zbylých interpunkčních znaménkách.

Klasifikovat interpunkční znaménka můžeme několika způsoby. Miroslav Sedláček ve stejném článku hovoří o znaménkách jednotlivých a dvojicích znamének. Ve dvojici se samozřejmě vždy vyskytnou závorky a uvozovky, ale rovněž existuje dvojice čárek a pomlček, které mají jinou funkci než stejná znaménka objevující se jednotlivě: dvojice čárek, stejně jako dvojice pomlček, např. uzavírá vsuvky. V tomto případě by se dalo říci, že jistým způsobem plní funkci závorek, která se jistě liší od funkce jednotlivé čárky či jednotlivé pomlčky. Sedláček dále píše:

Z jiného hlediska je možno rozlišovat znaménka koncová a vnitřní. *Vnitřních* znamének se užívá uvnitř výpovědi, *koncová* slouží v textu primárně k oddělování jednotlivých výpovědí. Zvláštní postavení mají *tři tečky* a někdy *pomlčka*, popř. více pomlček (naznačují fragmentárnost výpovědi), a dále *závorky* a *uvozovky* (mohou vymezovat i vyšší celek nežli jednu výpověď). S tímto rozlišováním zčásti souvisí i dělení znamének podle jejich členící síly. Koncová znaménka jsou silnější nežli vnitřní, a ta se silou rovněž liší. Nejslabším členítkem je nepochybně čárka, silnějším je pomlčka, dále středník a dvojtečka. Z dvojic je nejslabší dvojice čárek, silnější je dvojice pomlček, nejsilnější jsou závorky a uvozovky. Toto rozlišování ovšem neplatí absolutně, je spíše přibližné, avšak rozdíly v členící „síle“ existují. Projevují se např. v délce pauzy při zvukové realizaci textu („silná“ znaménka se obvykle realizují jako delší pauza) a zhruba platí, že čím je znaménko silnější, tím bývá specializovanější. V mnoha případech nemůže silné znaménko nahradit slabé, a pokud se ho dá místo slabého užít, dodává se jím textu slohové příznakovosti. Srov.: *Vy chcete chleba, práci, spravedlnost? — Vy chcete chleba? Práci? Spravedlnost?*

4. 1. Tečka – punto

Tečka je historicky nejstarším interpunkčním znaménkem. Její „služba“ začala již v období antiky, ačkoliv měla nepatrně odlišnou náplň. Tečka dala celé interpunkci jméno. Postupem času se stala v italské terminologii i základem názvů ostatních znamének: *punto e virgola*, *punto esclamativo*, *punto interrogativo*, *due punti*, *tre puntini*.

Někdy se používá termín *punto fermo*, ale s vymizením znaménka *punto mobile* není rozlišování třeba a nyní se používá jednoduše *punto*. *Punto mobile* bylo o něco slabší a následovalo po něm malé písmeno na rozdíl od *punto fermo*, za kterým se vždy psalo písmeno velké. To ostatně platí dodnes.

Tečka je co do síly na prvním místě. Přesněji dělí se o něj s jinými koncovými znaménky, otazníkem a vykřičníkem. Jeho síla se projevuje také v tom, že dominuje nad ostatními znaménky, zabírá jejich místo: v poslední době se velice často objevuje tam, kde by mohl stát středník nebo čárka. Tečka je takovým způsobem používána možná často i ze strachu lidí z chybné interpunkce. O tom, kam napsat tečku nejsou žádné pochyby: je vždy na konci. Proto je možná snazší pro nezkušené pisatele udělat konec tam, kde by jinak váhali, zda použít čárku či nikoli. Tečka nic nezkaží.

Tečka se tedy vždy píše na konci. Na konci věty, souvětí, textu (v každém bude alespoň jedna). Uzavírá myšlenku, informační celek. V mluvené řeči také našla svou roli. Říkáme tečka, punto e basta, když chceme rozhovor nebo výpověď opravdu ukončit: Tečka. Už o tom nebudeme diskutovat.

Enfo-punto. Termínem *enfo-punto* nazývá Wanda Castellino tečku užitou v případech, které by někteří kantoři označili za chybné, které gramatiky nezmiňují, ale které je běžně užíváno i lidmi vzdělanými. Jde o motivovanou volbu. Kdo v textu používá velké množství teček, rozkládá dlouhá souvětí na kratší celky za účelem snadnější orientace, lehčího čtení.

Nel 2002, ai tempi del primo Bassolino, era stata fatta una norma che imponeva di verificare, prima di ogni atto, la copertura finanziaria. Ma non era mai diventata operativa.¹

Italským školákům vštěpují, že psát spojku *ma* na začátku věty není příliš vhodné, je „*da evitare*“. Tato tečka pře *ma* ale osamostatňuje druhou větu a ta tím přitahuje větší pozornost.

¹ http://www.corriere.it/politica/12_aprile_26/privilegi-sprechi-bilanci-colabrodo-sergio-rizzo-gian-antonio-stella_3c3a3b8e-8f61-11e1-b563-5183986f349a.shtml

Věta je sice syntakticky samostatným celkem, sémanticky je však stále svázána s předchozí větou, bez níž by nedávala žádný smysl.

Dopo l'accusa arriva subito la replica del governo. Che precisa i contorni del presunto acquisto di 400 nuove «auto blu» da parte delle amministrazioni dello Stato.¹

Enfo-punto se ne užívá jen k oddělení dlouhých vět se vztažným *che* nebo se spojkou *ma*, ale odděluje i celky podstatně kratší jako na příklad předložková spojení a jmenná syntagmata po spojce *e*. Objevuje se také před dalšími spojkami jako *perché* či *finché*.

Není náhodou, že oba dva předchozí příklady jsou přebrány z novinových článků. Tento styl je velice hojně používán právě v žurnalistice.

Ascoltatemi: non studiate. Non nella scuola pubblica, comunque. Non vi garantisce un lavoro, né un reddito. Allunga la vostra precarietà. La vostra dipendenza dalla famiglia. Non vi garantisce prestigio sociale. Vi pare che i vostri maestri e i vostri professori ne abbiano? Meritano il vostro rispetto, la vostra deferenza? I vostri genitori li considerano “classe dirigente”? Difficile. (Diamanti, Ilvo, 1.9.2011)²

Samozřejmě ale nic se nemá přehánět. Bice Mortara Garavelli upozorňuje na to, že přílišné tříštění a přílišná fokalizace textu může být na úkor srozumitelnosti. Čtenář pak musí sám zpětně dohledávat syntaktické vztahy mezi větami a to může znepříjemňovat čtení.

Tečka ve zkratkách. Dalším uplatněním tečky jsou zkratky. Píše se buď uvnitř slova, kde nahrazuje několik vnitřních písmenek: Catania c.le = centrale; gent.ma prof.ssa = gentilissima professoressa, nebo na konci po prvních několika písmenech: dott. = dottore; prof. = professore; ecc. = eccetera.

Ve složených zkratkách se píše po každém prvním písmenku reprezentující jedno slovo: U.R.I. = Ufficio Relazioni Internazionali.

---

¹ http://www.corriere.it/politica/12_aprile_26/auto-blu-governo-precisazione_7030d85a-8fa5-11e1-b563-

² http://www.repubblica.it/rubriche/bussola/2011/09/01/news/non_studiate_-21096938/

U akronymů se tečky nepíší a zkratka bývá čtena ne jako jednotlivá písmena, ale jako jedno slovo: FIAT = Fabbrica italiana automobili Torino; RAI = Radio audizioni italiane. Tyto zkratky se již příliš jako zkratky nevnímají a mohou se tedy objevovat i s malými písmeny: Rai, Fiat.

Pokud se zkratka objeví na konci věty, dvě tečky splynou jen v jednu. Všechna ostatní znaménka ale tečku za zkratkou zachovávají.

4. 2. Čárka – virgola

Čárka je nejkompexnější a funkcemi nejzatíženějším znaménkem. Čárka je nejobávanějším znaménkem. Čárka označuje nejkratší pauzu. Její hlavní funkcí je označovat hranice syntagmat. Je to velice silná funkce, protože čárka může i změnit smysl věty. Nejpoužívanějším příkladem je v italštině vokativ: v jazyce, který nemá možnost posloužit si pády je oddělení vokativu čárkou nezbytné k tomu, abychom určili, kdo oslovuje koho. Francesco è arrivato, Fabio a Francesco, è arrivato Fabio mají odlišný sémantický význam.

Čárka je nejproblematictější znaménkem vůbec, jak v italštině, tak v češtině. Dokazuje to i zvýšená pozornost věnovaná čárce v jednotlivých publikacích o interpunkci. V českém prostředí se tento fakt promítá do názvů těchto publikací, kterých, jen tak mimochodem, není zatím mnoho. Zmíním dvě: *Jak psát správně čárky: průvodce interpunkcí pro střední školy a veřejnost* (Staněk, Vladimír. Praha, Fortuna, 1997) a *Jak používat čárku a další interpunkční znaménka* (Janovec, Ladislav. Praha, Klett, 2006).

Pravidel je relativně málo – gramatika Dardana a Trifoneho¹ věnuje čárce čtyři řádky včetně příkladů – ale její užití má široké spektrum.

Mortara Garavelli rozlišuje dva typy čárek: ty, které ohraničují, a ty, které tvoří sérii.

Nejprve se podívejme, jaká pravidla zmiňují gramatiky, později se podíváme na to, jak jsou tato pravidla ohebná.

Čárka se nepíše mezi silně spojenými větnými členy, zejména mezi predikátem a jeho argumenty. Nepíše se tedy:

- **mezi podmětem a přísudkem**
- * Giorgio, ha cantato la canzone.
- **mezi přísudkem a předmětem**

---

¹ DARDANO, M., TRIFONE, P. *Grammatica italiana con nozioni di linguistica*, Zanichelli, 1992, str. 541-544

* Mamma ha chiamato, il suo figlio.

- **mezi substantivem a adjektivem**

* Nuova, macchina sta davanti a casa.

Píše se naopak v následujících případech:

- **objevuje se ve výčtech a mezi souřadně spojenými slovy či větami bez užití spojek**
– tzv. *asindeto*. Obvykle se poslední člen výčtu odděluje spojkou *e* místo čárky. Pokud výčet končí zkratkou *ecc.*, čárka se před ním psát může i nemusí.

Ha quattro figlie: Aneta, Maria, Elena e Francesca.

Così, Giovanni Percolla e Alberto Panarini si fermarono, si sorrisero, si strinsero la mano, confessarono di aver trascorso la vita dicendo ciascuno della faccia dell'altro: [...] (Brancati, str. 48)

- **odděluje přístavek**

Di fronte avevamo la Generalessa Corradina di Rondò, nostra madre, e nostra sorella Battista, monaca di casa. (Calvino, str. 75)

- **odděluje vokativ**

Alzò gli occhi verso quella faccia smarrita e provò un desiderio, per rassicurarla, di dirle una tenerezza qualsiasi: “Carla, amor mio...” (Moravia, str. 36)

- **odděluje vsuvku**, ať už jde o jednoslovné výrazy nebo celé věty. V této funkci se střídá se závorkami a pomlčkami.

La luce delle torce elettriche, intrigata dai cespugli che venivano fuori dalle pareti dell'crepaccio, batteva appena sul fondo. Ma veniva su, inequivocabile, il sentore del disfacimento. (Sciascia, str. 85)

- **odděluje vedlejší věty**, zvláště ty, které jsou k větnému jádru připojeny volně a mohou tak být vypuštěny bez změny smyslu výpovědi. Přísllovečné věty (časové, přípustkové, podmínkové, příčinné atd.) explicitní i implicitní jsou odděleny čárkou, zvláště pokud předcházejí větu hlavní.

Quando le parole son dette, il curato può strillare, strepitare, fare il diavolo; è inutile; siete marito e moglie. (Manzoni, str. 46)

Benché fosse finita la cena, tutti, inspiegabilmente, continuavano a indugiare nella grande stanza del cammino. (korpus)

- **v souřadně spojených větách po spojkách ma, però, tuttavia, anzi**

- **v eliptických větách.**

Maria ha indossato la camicia blu; Giovanna, rossa.

- **ohraničuje částice, citoslovce a diskurzivní částice** (allora, cioè, dunque, ecco)
«Sì, voglio restare sugli alberi fino all' ora di merenda, o fino al tramonto, o all'ora di cena, o finché non è buio», [...] (Calvino, str. 94)

[...] ma che lei signora" soggiunse voltandosi alla madre "possa credere che io per una vendita qualsiasi abbandoni i miei migliori amici, ecco, questo non me l'aspettavo... [...] (Moravia, str.58)

“Oh, no!” dissero in coro gli altri. (Brancati, str. 37)

Tato pravidla by se měla dodržovat, pokud má pisatel v úmyslu napsat normální, bezpříznakovou větu. Pokud by chtěl využít interpunkci k nějakým stylistickým záměrům, což se ostatně v beletrii děje více než často, je možné tato pravidla interpretovat poněkud volněji.

Jak je psáno výše, čárka se neklade mezi predikát a jeho argumenty. Někteří lingvisté toto pravidlo považují za železné. Sensini je velice restriktivní:

La virgola non deve mai essere messa tra il soggetto e il verbo. Qualche scrittore talvolta la usa per dare un particolare rilievo al soggetto, ma è un espediente da evitare, anche perché non riesce a suggerire l'intonazione espressiva che lo scrittore si propone di imitare. Così una frase come “Noi, abbiamo spedito quella lettera al giornale” è da considerare sempre e comunque errata, anche se quel “Noi” separato dal verbo mediante la virgola vuole significare “siamo stati noi”. Per lo stesso motivo, non si mette mai la virgola tra il verbo e il suo complemento oggetto, neppure per dare particolare rilievo all'oggetto. Una frase come: “Antonio ogni sera legge, quotidiani e riviste” è quindi errata.¹

Přístup Bice Mortara Garavelli je spíše deskriptivní. Popisuje tři případy, ve kterých se běžně čárka mezi predikátem a argumenty objevuje.

- 1) pokud podmět či předmět je rozvit příliš dlouhým komplementem, značně se vzdaluje svému predikátu. Čárka se tak tuto vzdálenost snaží zmírnit a naznačuje, že právě

¹ Čárka se nikdy neklade mezi podmět a sloveso. Někteří autoři ji občas využívají, aby podmět nějak zvýraznili, ale tomuto prostředku je radno se vyhnout., i proto, že nedokáže naznačit expresivní intonaci, kterou se autor snaží napodobit. Tak větu jako „Noi, abbiamo spedito quella lettera al giornale je nutno vždy považovat za chybnou, i když toto „Noi“ oddělené od slovesa čárkou znamená „Siamo stati noi“ – „To jsme byli my, kdo poslal ten dopis.“ Ze stejného důvodu se nikdy neklade čárka mezi sloveso a předmět, ani z důvodu zvýraznění předmětu. Věty typu „Antonio ogni sera legge, quotidiani e riviste“ jsou vždy nesprávné.

tento komplement patří se subjektem (objektem) do jednoho celku. Autorka uvádí příklad:

La necessità di evitare che queste azioni meccaniche (nel tempo che intercorre fra lo stabilirsi del corto circuito e l'apertura dell'interruttore) possano deformare gli avvolgimenti danneggiandone l'isolamento, impone particolari cure nella progettazione della struttura. (převzato z Mortara Garavelli, 2003, str. 84)

- 2) pokud u autora převládne intonační princip interpungování a čárkou označí místo, kde by sám udělal při čtení pauzu.

Tu, vorresti andare con noi a Savoca?

- 3) pokud chce autor nějakým způsobem vyzvednout téma věty, upozornit na něj, zvýraznit ho. Například z toho důvodu, že se nachází na jiném místě, než se obvykle téma nachází.

[...] medicine gli avevano dato da riempire tutto il piano del comò: ma non sapevano niente, i medici, della sua paura. (Sciascia, str.26)

I takoví velikáni literatury jako Alessandro Manzoni, čárku mezi podmětem a přísudkem píší. Je tedy možné považovat ji za chybnou?

In questo tempo Agnese, s'era affaticata invano a persuader la figliuola. (Manzoni, str. 49)

4. 2. 1. Téma – réma

Téma a réma – neboli východisko a jádro, neboli topic a focus – jsou dvě části aktuálního členění větného. Téma představuje ve větě to známé, réma přidává novou informaci. V nepříznačném slovosledu je téma na počátku věty a réma na jejím konci. Vedle nepříznačného slovosledu existuje ještě slovosled příznačový, který nějakým způsobem zamíchá částmi věty, aby docílil zvýraznění určitého prvku. Prostředky, kterými toho lze dosáhnout, se nazývají pravá dislokace a kontrastivní topikalizace.

Změna slovosledu s sebou nese také změnu v interpunkci. A jsou to právě tyto příklady, ve kterých lze objevit čárku tam, kde ji jinak gramatikové zakazují.

Kontrastivní topikalizace. Jde o prostředek rematicizace.

Maria, volevo vedere.

V tomto případě předmět předchází predikát, ale není dále zastoupen zájmenem, jako by tomu bylo u dislokace vlevo. Čárka tady pomáhá dát na slovo akcent tím, že ho osamostatňuje. I v mluvené řeči bychom toto slovo vyslovili s větším důrazem. Věta znamená, že je to právě Marie, kterou chtěl vidět, ne např. Isabella, kterou viděl, ačkoliv nechtěl. Maria je nová informace, je rématem věty, ale není na svém obvyklém místě, a proto je oddělena čárkou. Dislokace vpravo. Stejně tak je tomu i v následujícím příkladě, kde zase naopak téma není na svém obvyklém místě. Jde o prostředek tematizace.

Ritorno presto, a Catania.

Catania je v tomto případě tématem, mluvčí ji pravděpodobně zmínil již v předchozím povídání. Umístěním na konec je na tento větný člen dán důraz, změní se intonace věty. Tzv. *ripresa pronominale* je fakultativní. (Ci ritorno presto, a Catania)

4. 2. 2. Čárka ve výčtech.

Čárka ve výčtech většinou není komplikovaná. Ale i tak můžeme v beletrii najít příklady, které tuto normu v rámci stylistického záměru porušují.

Non si capiva più quel che era vendemmia e quel che era mischia: uomini uva donne tralci roncole pampini *scarasse* fucili corbe cavalli fil di ferro pugni calci di mulo stinchi mammelle e tutto cantando: *Ça ira!* (Calvino, str. 241)

Můžeme se jen domnívat, co k tomuto kroku autora vedlo. Podle mého je to napodobení té mely, která se spustila, čárky by větu jen zpomalily.

Další příklad není tak snadné pochopit, zvláště, když jej předchází výčet, který obsahuje čárky tak, jak mají být.

E i carri che cigolano, e i tram fermi davanti a un mucchio di casse, sedie, tavolini, mentre il manovratore, stanco di strimpellare, scende a bere alla fontanella vicina, donde ritrae il muso gocciolante un asinello grigio! E le ombre celesti di tutto ciò che passa e si muove, ceste corbelli involti involtini sacchi lenzuola oleandri platani alberi di pepe, casse zelfo, nella luce di rosa! (Brancati, str. 109)

4. 2. 3. Čárka před spojkou *e*.

Jak již bylo řečeno, čárka odděluje členy výčtu kromě posledního, pokud před ním stojí spojka *e*. Existují však příklady, kde je čárka před *e* opodstatněná. (viz tato práce, str. 22)

Čárka před spojkou *e* se samozřejmě objevuje tehdy, pokud ji předchází věta vložená, ohraničená dvojicí čárek. Je třeba dát pozor, aby se na tuto čárku, pod vlivem zjednodušeného školského pravidla „Před spojkou *e* se čárka nikdy nepíše!“ nezapomínalo.

Manželé Lepschy¹ uvádějí další příklad toho, kde čárka může změnit sémantiku věty, a tato čárka se objevuje právě před spojkou *e*:

Poi Mario ha sparato e Giorgio è caduto.

Poi Mario ha sparato, e Giorgio è caduto.

V prvním souvětí je mezi větami vztah příčiny a následku. V druhé větě čárka tento vztah eliminuje. Můžeme si pak Mariův výstřel a Giorgiův pád vykládat jako dvě na sobě nezávislé události.

Čárku můžeme také psát před spojkou *e*, pokud značí odporovací poměr.

Provava, provava, e non riusciva.

Čárka před spojkou *e* se ale objevuje velice často, z různých důvodů a nejen v beletrii.

[...] quello era il suo mondo dove si soffriva sinceramente, e si abbracciava delle spalle senza pietà, e si supplicava invano, non questo limbo pieno di fracassi assurdi, di sentimenti falsi, [...] (Moravia, str. 152)

Altre differenze riguardano il mezzo (orale/scritto) in cui discorso è stato prodotto, e il modo in cui viene trasmesso. Ad esempio, un discorso orale può essere trascritto, e in questo caso l'interpunzione conserverà evidenti le tracce del progetto testuale originario. (Mortara Garavelli, 2003, str. 5)

4. 2. 4. Čárka před *ma*, *o*, *né* a *sia*.

Čárka se klade před spojku *ma*, pokud znázorňuje poměr odporovací mezi větami. Pokud odděluje jen krátká syntagmata, je možné ji ale vynechat.

Ci sente ma non parla. (korpus)

Un bel po' di anni dopo lessi su una rivista che Eva Braun non era la figlia di Hitler, ma l'amante. (korpus)

Čárka se obvykle neklade mezi spojky slučovacího poměru *sia... sia a né... né*.

Ho lavorato per ricavare l'olio e l'acqua dall'argento, ho calcinato l'argento sia con un sale preparato sia senza sale, [...] (korpus)

Píše se ale v případě, že je předchází vložená věta oddělená z obou stran čárkami. Může se psát také, pokud je druhý člen spojky prvním vzdálen.

---

¹ LEPSCHY, Laura, LEPSCHY, Giulio. *La lingua italiana: Storia, varietà dell'uso, grammatica*. Milano: Bompiani, 2002, str. 92

Questa commissione assolse il suo compito nel 1537 con il Consilium de emendanda Ecclesia, che può esser considerato la carta della riforma cattolica italiana, sia per le sue proposte di estirpazione degli abusi, sia anche per le sue limitazioni e la sua timidezza: [...] (korpus)

Před spojkou vylučovacího poměru *o* se čárka obvykle také nepíše, jen v případě, že je tato spojka spojena se slovem *meglio* a má význam vysvětlující, zpřesňující, opravný. To je pak toto spojení ohraničeno dvěma čárkami.

Alle volte venivano anche delle star del cinema, o dei cantanti famosi, e facevano la stessa cosa, coi fotografi che li fotografavano e la foto, il giorno dopo, sul giornale. (korpus)

V tomto případě, kdy čárka *o* předchází, je ale tato spojka součástí vsuvky, která je běžně ohraničena dvojicí čárek.

4. 2. 5. Čárka před *che*

Rozhodnutí, jestli před vztažné *che* vložit čárku či nikoliv závisí na typu vedlejší věty, která za ním následuje.

(1) Non faccio le spese nei supermercati che non mi piacciono.

(2) Non faccio le spese nei supermercati, che non mi piacciono.

Ve větě (1) je věta „che non mi piacciono“ tzv. *relativa restrittiva*. Jde o vztažnou větu, která omezuje výběr supermarketů: nenakupuje jen v těch, které se jí nelíbí, v jiných ale ano.

Ve větě (2) jde o tzv. *relativa appositiva*. Jakousi příloženou větu. Tato věta je k předcházející části připojena jen volně, přidává jen doplňující informace, proto je oddělena čárkou. Věta „Non faccio le spese nei supermercati“ by v tomto případě mohla stát i samostatně a dávala by stejný smysl, což se o příkladu (1) říci nedá.

4. 3. Středník – *punto e virgola*

Středník je po čárce dalším z vnitřních znamének. Ve funkci, která je mu přisuzována dnes, byl poprvé užit v roce 1501 tiskařem Aldem Manuziem v jeho výtisku Petrarkovy poezie. Manuzio jej však nevymyslel, jen pro něj vymyslel nové využití. Znaménko ve formě tečky nad čárkou existovalo již ve starém Řecku. Dodnes se v řečtině používá po větách tázacích, funguje tedy jako náš otazník.

Pokud bychom se drželi prozodické klasifikace, pak pauza označovaná středníkem je delší než ta označovaná čárkou, ale kratší než ta znázorněná tečkou.

Středník naznačuje, že dvě věty jím oddělené jsou relativně samostatné celky (výrazně samostatnější než ty, odděleny čárkami), ale že stále mezi nimi existuje logicko-sémantická návaznost. V souřadných souvětích se středník užívá tam, kde se mění podmět nebo téma věty.

Jeho pozice mezi čárkou a tečkou způsobuje, že je nahraditelný jak jedním, tak druhým znaménkem, podle situace.

Středník se také využívá ve výčtech, které nejsou tvořeny jednotlivými slovy, ale komplexnějšími prvky, často i několika větami, oddělenými čárkou. Středník pak slouží k určité hierarchizaci.

Non si può dire cosa avesse di tanto spaventoso: era una specie di soriano, più grosso di tutti i soriani, ma questo non voleva dire niente, era terribile nei baffi dritti come aculei d'istrice, nel soffio che si sentiva quasi più con la vista che con l'udito uscire di tra una doppia fila di denti affilati come uncini; negli orecchi che erano qualcosa di più che aguzzi, erano due fiamme di tensione, guernite d'una falsamente tenue peluria; nel pelo, tutto ritto, che gonfiava attorno al collo rattratto un collare biondo, e di lì si dipartivano le strie che fremevano sui fianchi come carezzandosi da sé; nella coda ferma in una posa così innaturale da parere insostenibile [...] (Calvino, str. 115)

Jiné užití je možno nalézt v příkladu z italské konstituce:

Nessuna Regione può avere un numero dei senatori inferiore a sette; il Molise ne ha due, la valle d'Aosta uno. (Art. 57)

Zde by čárka vedla k nesrozumitelnosti výpovědi, stejně jako dvojtečka. Tečka se nehodí, protože část za středníkem je silně spojena s částí před ním. Středník je jediné znaménko, které se dá v tom příkladu použít. Zastupuje spojku *ma*.

Relativní nahraditelnost středníku za jiná interpunkční znaménka z něj dělá téměř „ohrožený druh“.

V dnešní době se užívá velice zřídka. Někteří (Michele Mari)¹ v něm dokonce vidí nadbytečné znaménko. V internetové jazykové příručce Ústavu pro jazyk český jsou zmíněna i taková interpunkční znaménka jako lomítko a apostrof, ale středník nikoli.

¹ AA.VV. *Punteggiatura*, a cura di A. Baricco, F. Tarocco, G. Vasta e D. Voltolini, Milano: Rizzoli, 2001

Wanda Castellino píše:

Riteniamo che, tra tutti i segni di punteggiatura, il punto (fermo) e la virgola siano, in un'ottica sintattico-testuale, i segni più importanti di cui lo studente deve subito aver piena padronanza. Il punto e virgola può essere invece, in una prima fase, lasciato da parte, essendo oggi decisamente sempre meno usato, sostituito com'è nella sua funzione sintattica dal punto fermo.¹

Pokud se budou kantoři držet tohoto názoru, studenti se nenaučí středník používat a tím se urychlí jeho vymizení. V literárních dílech se ještě středníku využívá poměrně často, alespoň v těch italských a i v jejich překladech do češtiny. Ale pokud je pravdou, že mladí lidé čím dál tím méně čtou, nemají šanci se se středníkem setkat jinde než v emotikonech coby mrknutí okem.

V beletristických dílech se samozřejmě můžeme setkat i s jiným užitím středníků. Moravia v díle *Gli indifferenti* jej užívá poměrně často:

Si scosse; una mano, quella di Michele, stringeva la sua; l'ombra del vetro dilagava rapidamente sulle figurette luminose del corteo nuziale, come quella di una lastra fotografica bruciata dal sole; l'automobile aveva rallentato, si era fermata, aspettava, immobile, di attraversare una strada affollata; pioggia; fruscio; campanelli; trombe; voci; luci; facce; infine con una scossa l'automobile si mosse, ripartì:

"Ebbene," ella domandò voltandosi "cosa c'è?" (Moravia, str.335)

---

¹ Domníváme se, že mezi všemi interpunkčními znaménky jsou právě čárka a tečka, ze syntaktického pohledu, znaménka nejdůležitější a student by si je měl zcela osvojit. Středník na druhou stranu může být, alespoň zpočátku, ponechán stranou. Dnes je ostatně rozhodně méně užíván, jeho místo v syntaktické poloze zaujala tečka.

CATELLINO, Wanda. *La punteggiatura: una nuova norma linguistica?* In *Scrivere per scrivere: testualità, didattica, esperienze*, a cura di G. Alfieri, R. Sardo, M. Rapisarda. Catania, 2005

4. 4. Dvojtečka – due punti

Dvojtečka je, stejně tak jako čárka, polyfunkční znaménko.

V minulosti, kdy různá znaménka označovala převážně délku pauzy v přednesu, pohybovala se mezi středníkem a tečkou, blíže však na pomyslné stupnici k tečce. Později (17. st) jí byla přisouzena i jiná funkce, a to prezentovat neboli uvádět to, co za ní následuje. Tato funkce v dnešní době silně převažuje a přidává se k ní nová: nahrazovat v textu souřadící nebo podřadící spojky.

Prezentační funkce. Tato funkce dvojtečky je zcela jasná, nejsou zde žádné pochybnosti v užívání a také se v tomto případě dělají chyby jen minimálně.

Dvojtečka předchází výčet, ať už jde o jednotlivá slova nebo celé věty.

La voce si sparse per le vallate; nella corte del castello s'aggruppò gente: familiari, famigli, vendemmiatori, pastori, gente d'arme. (Calvino, str. 16)

Egli rischiava infatti di scontentare tutti: gli austriaci, che volevano il ritmo dell'Italia allo statu quo, gli italiani, che avevano accolto gli accordi di Villafranca come un tradimento e, infine, i francesi che avevano dovuto rinunciare all'acquisto di Nizza e della Savoia. (korpus)

Dvojtečka také spolu s uvozovkami uvádí přímou řeč. Označuje místo, kde se tok vypravěčovy řeči přeruší přímým citátem postav:

Un giorno, a tavola, respinse il piatto: "Non mi piace!" disse. (Brancati, str. 31)

Netýká se to jen citátů literárních postav, v odborných publikacích se také často citují práce jiných odborníků a také tyto jsou uvozeny dvojtečkou.

Obvykle se dvojtečka píše před citovaným výrazem. Pokud je přímá řeč přerušena uvozovacím výrazem, za tímto pak dvojtečku znovu nepíšeme a pokračujeme jen uvozovkami. Neužívá se ani pokud přímá řeč předchází text vypravěče či komentátora. Proto potom působí poněkud nepatřičně úryvek z článku ze zpravodajského serveru „La Repubblica“:

"Noi siamo qui e voteremo tutte le cose che ci convincono": lo ha detto l'ex presidente del consiglio Silvio Berlusconi a Milano per i funerali del senatore

Cantoni, rispondendo alle domande dei giornalisti se il sostegno al governo Monti rimane inalterato.¹

Vysvětlující funkce. Poněkud kostrbatě nazvaná funkce, neboť slovo ‘vysvětlující’ neobsáhne veškeré možnosti, které nám ještě dvojtečka nabízí. Dvojtečka pomáhá nejenom vysvětlit, objasnit, blíže rozvést text, který ji předchází, ale funguje též, jak je napsáno výše, jako zástupce některých spojek.

Dvojtečka by byla v mnohých případech zaměnitelná za čárku či středník a text by neztratil na smysluplnosti, ochudili bychom jej ale o jakési skryté vztahy, které dvojtečka mezi jednotlivými větami nastoluje.

Takovéto užívání dvojtečky je již trochu složitější než v případě přímé řeči; vyžaduje jisté zkušenosti s psaním a neobjevuje se tedy tak často v běžných textech či internetových konverzích. Je ale hojně užívána v pracích autorů, kteří se v italštině nazývají *colti*, vzdělání. Dvojtečka totiž umožňuje efektně spojit dvě věty určitým vztahem a zároveň se vyhnout spojkám, čímž dojde k jakémusi odlehčení věty, přičemž smysl zůstane zachován.

Použijme příklad vedlejší věty příčinné, vypůjčený z mluvnice profesorky Hamplové: *Siccome la strada era ingombra, non potemmo proseguire.* Spojku *siccome*, jelikož, můžeme nahradit dvojtečkou, aniž by věta změnila význam. Jen se ze souvětí podřadného stane souvětí souřadné: *La strada era ingombra: non potemmo proseguire.*

Výhodou dvojtečky je její „obousměrnost“. Jestliže platí vztah příčinný mezi první a druhou větou, platí mezi nimi i poměr důsledkový. Tuto větu bychom pak mohli vyložit takto: Nemohli jsme pokračovat, neboť silnice byla ucpaná. Ale i takto: Silnice byla ucpaná, a tak jsme nemohli pokračovat.

V následující ukázce také vidíme, jak dvojtečka spojuje příčinu s jejím následkem:

A San Cataldo, un paese della provincia di Caltanissetta, Giovanni Vancheri, un idraulico di 54 anni, si è dato fuoco nella sua auto: non riusciva più a trovare lavoro e gli erano arrivate bollette e cartelle esattoriali che non sapeva pagare. (Il sole 24 ore, 11.5. 2012)²

I v dalším příkladu dvojtečka uvozuje výsledek činu zmíněného před ní:

Arrivarono: quattro neri ranghi di automobili riempivano la piazzetta oscura davanti all'albergo. (Moravia, str. 145)

I v tomto příkladě dvojtečka naznačuje vzájemný vztah obou vět:

¹ http://www.repubblica.it/politica/2012/05/11/news/berlusconi_monti-34929417/index.html?ref=search

² <http://www.ilsole24ore.com/art/notizie/2012-05-11/senza-lavoro-anni-fuoco-144646.shtml?uuid=Abu4E8aF&fromSearch>

Mi assicurò che potevo vivere tranquillo e fiducioso: essa amava me e nessun altro. (Svevo, str. 241)

Za dvojtečkou může též následovat popis toho, co bylo právě napsáno:

La scena che si ripeté all'infinito, s'impresse nella mia mente così: tutt'e quattro eravamo seduti intorno al fine tavolo veneziano su cui ardeva una grande lampada a petrolio coperta da uno schermo di stoffa verde che metteva tutto nell'ombra, meno i lavori di ricamo cui le due fanciulle attendevano, Ada su un fazzoletto di sera che teneva libero in mano, Augusta su un piccolo telaio rotondo. (Svevo, str. 145)

Dvojtečka může také oddělovat přístavek:

Una maledizione sembrava aver colpito quei luoghi, rendendoli inabitabili; o forse più che di una maledizione, si trattava di una presenza che aleggiava nell'aria e che avrebbe anche potuto materializzarsi da un momento all'altro: quella dei banditi! (Vassalli, str. 70)

Kde se naopak nedoporučuje dvojtečku užívat?

Podle Sensiniho gramatiky se nepíše mezi slovesem a předmětem.

Maria ama tutti gli animali: i cani, i gatti, i topi e anche le zanzare. V této větě dvojtečka uvozuje seznam zvířat, které má Marie ráda. Tento výčet jen rozvádí, dává příklady; pozice předmětu – *complemento oggetto* – je obsazena spojením tutti gli animali. Naopak ve větě Maria ama i cani, i gatti, i topi e anche le zanzare. se dvojtečka nepíše, ačkoliv jde také o seznam Mariiných oblíbených zvířat.

Simone Fornara však připouští obě možnosti a jako příklad uvádí větu:

Al lunapark c'erano: le giostre, l'autoscontro, l'ottovolante, il tiro con le fraccette e la nave dei pirati. Podle něj je možné psát ji s dvojtečkou i bez ní. Netroufám si soudit, jestli je to tak, ovšem působí to trochu těžkopádně.

Nedoporučuje se také užívat více jak jedné dvojtečky v řadě. Jak lze ale tušit, i v tomto případě existuje mnoho příkladů, ve kterých sekvenci několika dvojteček najdeme.

Il primo racconto che doveti reinterpretare in base a un segno è "Ehi campione". "Ehi campione" ha come protagonista Harry. Harry White – il personaggio di molte opere di Selby Jr. – è un manager in carriera: un dipendente squattrinato: un barbone. (Tarrico, str. 281)

L'uccisore ferito fu quivi condotto o portato dalla folla, quasi fuor di sentimento; e i frati lo ricevettero dalle mani del popolo, che glielo raccomandava, dicendo: - è

un uomo dabbene che ha freddato un birbone superbo: l'ha fatto per sua difesa:
c'è stato tirato per i capelli. (Manzoni, str. 30)

4. 5. Otazník a vykřičník

Dovolím si o těchto dvou znaménkách pojednat ve společné kapitole a to z následujících důvodů:

- 1) jak otazník, tak vykřičník nezpůsobují žádné výraznější potíže v jejich používání.
- 2) mají obdobnou funkci – obě dvě určují větě nebo souvětí jejich melodii.

Otazník naznačuje čtenáři intonaci stoupavou nebo klesavě stoupavou, vykřičník naproti tomu vyžaduje intonaci stoupavě klesavou. U dlouhého souvětí může dojít k nepřirozené modulaci hlasu, když čtenář až na jeho konci spatří otazník. Španělština si s tímto problémem poradila: otázky a zvolání označuje nejen na jejich konci, ale i na začátku, a to patřičným znaménkem obráceným vzhůru nohama (nebo vzhůru tečkou?). Čeština ani italština k této možnosti zatím nepřistoupily, ačkoliv v Itálii jistě pokusy o zavedení těchto forem otazníku a vykřičníku byly. Příklad můžeme najít v díle Carla Dossiho *Desinenza in A*:

¿Dove mai quella faccia della soave malinconia, che avrebbe potuto ispirare a
Cremona la sua più innamorata fanciulla? (Dossi, str. 33)

Nebo:

¡Moneta falsa di un Dario! ¡felice che se ne può liberare! (Dossi, str. 33)

4. 5. 1. Otazník – punto interrogativo

Píše se za tázacími větami, pokud jde o otázku přímou.

V nepřímých otázkách se obvykle užívá tečka.

Jediným problémem otazníku může být, zda-li po něm napsat velké či malé písmeno. Bice Mortara Garavelli radí psaní malého písmene tam, kde je otázka součástí většího syntaktického celku:

“Tirare le orecchie, tirar le orecchie a me? a me? a me?” Ogni “a me” gli dava una spinta di più verso l'azione, ma si sentiva freddo e indifferente; false erano le parole che gli uscivano di bocca, falsa la voce; dove era il fervore? dove lo sdegno? altrove, forse non esistevano. (Moravia, str. 184)

Pokud otazník větu uzavírá, má platnost tečky, a píše se za ním písmeno velké.

V češtině užití malého písmene není obvyklé, ani pravidla pravopisu se o něm nezmiňují.

4. 5. 2. Vykríčník – punto esclamativo, ammirativo, enfatico

Píše se za jakýmkoliv zvoláním nebo příkazem.

Michele Mari ve svém eseji o vykřičníku přináší vcelku dlouhý výčet jeho užití i s patřičnými příklady (Baricco et al., str. 57). My si zde vyjmenujeme jen některé: například k vyjádření rozhořčení, překvapení, zhnusení, leknutí, pro chlubení, jásot, pýchu, slib, zvýšení hlasu a další. Všechny jeho příklady mají ale jedno společné: emoce. Vykríčník dává výpovědi jistý emoční náboj. Proto se také (spolu s otazníkem) v žádném případě nevyskytuje v textech formálního charakteru: ve vyhláškách, zákonících a smlouvách.

Toto znaménko v sobě nese jistou kontroverzi. Někteří autoři ho užívají hojně, ale najdou se i tací, kteří jej přímo nenávidí. Takovým je například Ugo Ojetti. Jen tak pro zajímavost se podívejme, jaká jméno mu ve svém odporu vymyslel: Demoklův meč visící nad blehou, rožeň na vrabce, párátko pro kratochvíle prázdných úst, jehla narkomanů, kopí nadávek nebo třeba halapartna rétoriky. (Baricco et al., str. 56)

Podle Antonia Franchiniho je vykřičník znaménkem mládí. Jde podle něj také o jediné znaménko, které by mohlo být eliminováno, aniž by si toho kdokoliv všiml. Pokud někdo může psát romány bez středníku, obejde si s klidem i bez vykřičníku. (Baricco et al., str. 48)

Dle mého názoru je ale zbytečné se o takové hezké znaménko dobrovolně ochuzovat. Všimněme si, jak úderně zní zvolání nad jevištěm Národního divadla opatřené krásným zlatým vykřičníkem: **Národ sobě!** A zamysleme se, jak by asi vypadalo, kdybychom byli nuceni nahradit vykřičník tečkou.

Na druhou stranu jsou ale eliminační snahy některých učenců pochopitelné v kontextu dnešní doby, která trpí až protivným nadužíváním vykřičníků. Děje se tak hlavně v reklamách a na internetu. Jen namátkou co můžeme spatřit, otevřeme-li si hlavní stránku centrum.cz: **Zhubnout za 30 minut? Zkuste, uvěříte!** nebo **Úžasný tip na rodinný výlet po zemích českých je zde!**

Může za tím být potřeba nejen upozornit na to, co sdělujeme, ale i dát našim slovům větší váhu. Pokud jakékoli sdělení zakončíme vykřičníkem, zdůrazňujeme, že to myslíme opravdu vážně, chceme o tom příjemce přesvědčit.

Jak u vykřičníku, tak i u otazníku může docházet ke zdvojení nebo ztrojení. Jejich váha se pak analogicky zdvojnásobí či ztrojnásobí. Velmi často k tomu dochází právě v reklamách nebo na internetu (zde není neobvyklé užití i většího počtu znamének než tři; jejich počet není stanoven, odpovídá době držení prstu na klávesách vykřičníku či otazníku). Méně časté je pak v literatuře.

Shakespeare??? Shakespeare!!! Tragédie krále, který nedokáže rozpoznat skutečnou lásku. Král Lear, moudrý a ctěný muž na cestě k šílenství. (Národní divadlo, str. 65)

Otazník a vykřičník mohou v některých případech stát i vedle sebe: ?! nebo !?. Zdá se, že otazník následovaný vykřičníkem je užíván častěji, ačkoliv neexistuje pravidlo, které by toto spojení označilo za správnější než spojení druhé. Takto spojená znaménka vyjadřují údiv či překvapení. Na internetu je možné najít i spojení těchto dvou znamének v jedno. Italsky se nazývá *punto esclarrogativo* a vypadá takto: (?) Nezdá se ale, že by se užívalo nějak častěji než skoro vůbec.

Nejenom intonační funkci mají tato dvě znaménka. Pokud jsou vložena do závorek (?), (!), plní též metatextovou funkci. Otazníkem v závorkách se vyjadřují pochybnosti o právě vyřčeném nebo také naznačuje, že předcházející informace by se měla brát s určitou rezervou. Vykřičník v závorkách jednak křičí: tady pozor! Nebo také upozorňuje na jistou absurditu sdělení, může naznačovat, že sdělení je chybné. V obou případech připojuje určitý komentář beze slov, který chce autor vložit do textu.

4. 6. Tři tečky – puntini

Tři tečky mají v italštině hned několik jmen, které zároveň naznačují situace, ve kterých se užívají: *puntini di sospensione, di reticenza, di esitazione*. Tedy slouží k pozastavení řeči, nechávají větu nedokončenou, vyjadřují váhání, mlčení. Všechna tato užití v sobě nesou pauzu mezi dvěma promluvami. A jelikož jde o akt mlčení, jedná se o pauzu dokonce větší než ta, kterou označuje tečka. Analogicky třikrát delší, ale to je jen abstraktní nepodložené uvažování. Každopádně jsou tři tečky spojené s mluveným jazykem. Autoři jich využívají převážně v dialogích. Větší množství tří teček naznačuje emocionální rozpoložení postavy. Často se jich užívá v divadelních hrách, které jsou primárně určeny pro přednes.

GENNARO ... Me quadraie nu poco e dicette: «Faccio il manovale... Alzo le pietre...» (grave, come per far comprendere ai familiari a quali snervanti e dure fatiche fu sottoposto) E n'aggio aizàte prete, Ama'... Senza magna', senza vévere, sotto 'e bumbardamente... L'avett' 'a riusci' simpatico pecché veneva a parla' sempe cu me... Io nun 'o capevo e dicevo sempe ca s'ì... E accus' se ne passaieno tre mise... Po' me ne scappaie nzieme a ciert'ati napulitane... Ce cumbinaime... (De Filippo, str.7)¹

V tomto případě tři tečky nejen že jsou součástí mluvené řeči, ale naznačují také, že Gennaro, který se vrátil domů z války, mluví velice vzrušeně o svých zážitcích. Zprostředkovávají čtenáři emoční náboj jeho promluvy.

V češtině je jejich počet naprosto jasný, je udán již v jejich názvu. Italský termín žádné omezení nedává, ale gramatiky se shodnou na normálním užití trojice teček. Svérázné užití interpunkce a tedy i tří teček má Carlo Emilio Gadda, který píše tečky čtyři:

«E che diavolo?... Vorrebbe anche l'esonero dalle tasse, ora?... Ma se legge davvero i Vangeli, come sosteneva poco fa, vedrà bene anche lei, nei Vangeli, cosa ci sta scritto.... C'è scritto.... che le tasse bisogna pagarle....» (Gadda, str. 135)

Tři tečky se píše za výčtem, který by mohl jít až donekonečna, zastupují tedy výrazy atd. a ecc.:

[...] rivedo una strada che scende verso una spiaggia piena di scogli, e un grappolo di case imbiancate a calce, con le porte e le finestre verniciate nei colori dell'arcobaleno: il rosso, il giallo, l'azzurro, il viola, il verde smeraldo... (Vassalli, str. 7)

Tři tečky se také objevují tam, kde došlo k vypuštění části textu. Aby se zabránilo nejasnostem zda-li jsou dílem autora nebo byly dodány později, kladou se obvykle do závorek, nejčastěji hranatých.

4. 7. Uvozovky – *virgolette*

Do uvozovek se uzavírají části textu, které jsou citovány doslova, nebo ty části, které chceme od ostatního textu nějakým způsobem odlišit.

Tato znaménka se užívají vždy ve dvojici.

---

¹ DE FILIPPO, Eduardo. *Napoli milionaria*
Druhý akt dostupný on-line na adrese: <http://www.capitello.it/meledoro/cd/testi/teatro/pdf/Napoli%20milionaria.pdf>

Existuje několik typů uvozovek:

- dvojité vysoké (*alte*) “ ” , kterým se také říká anglické
- dvojité nízké (*basse*) « » , kterým se také říká francouzské
- jednoduché vysoké ‘ ’ , kterým se také říká německé
- jednoduché nízké < > > < , které se mohou užívat i v obrácené formě

Pro uvozovky dvojité nízké existuje v italštině hned několik výrazů: *aguzze*, *acute*, *uncinate*, *caporali* nebo *a sergente* pro jejich podobnost s označováním vojenských hodností.

Na otázku, které si vybrat, neexistuje správná odpověď. Volba do jisté míry záleží na editorovi textu nebo na určitém grafickém zvyku, který mají jednotlivé edice již zavedený. Důležité ale je, držet se stejného způsobu v celém textu.

Základní funkcí uvozovek je signalizovat přímou řeč, tedy pasáž, která doslova reprodukuje slova postav. Jak tedy vypadá graficky? Podle Bice Mortara Garavelli závisí způsob psaní přímé řeči na pisateli, ale nejčastěji se užívá schéma dvojtečka, uvozovky, velké písmeno. Používají se převážně uvozovky dvojité, ať už nízké či vysoké.

“È la cameriera!” spiegò Lucia; e aggiunse nell’orecchio dell fratello: “Sta male; si alza ogni momento... perché sta molto male!” (Brancati, str. 71)

Ida provò lo stimolo di urlare; ma ammutolì a un ragionamento immediato: «Se grido, mi sentiranno, e verranno a portarmelo via...» Si protese minacciosa vero la cagna: «Sss...» le bisbigliò, «zitta, non facciamoci sentire da loro...» (korpus)

Nízké uvozovky lze najít i v kombinaci s pomlčkami, do kterých je vložena uvozovací věta:

«Ne sono assolutamente certo, - rispose Mecenate, - perché qualcuno ha provveduto a informarmi. Qualcuno che, all’epoca dei fatti, ha rischiato la vita per restarmi fedele». (Vassalli, str. 60)

Jak se z předchozích ukázek patrné, mohou další interpunkční znaménka stát jak vně uvozovek, tak uvnitř. Mortara Garavelli říká, že znaménka jako otazník, vykřičník a tři tečky se kladou před uvozovku, pokud náleží k výpovědi v uvozovkách, za ní, pokud naznačují intonaci celé výpovědi. U zbylých znamének je to podle ní jedno, záleží na rozhodnutí autora.

Také se v dnešních beletristických dílech můžeme setkat s tím, že za dvojtečkou následuje přímá řeč bez uvozovek:

Quella notte la passai in ospedale con Regina, mio padre era sotto i ferri. Un'infermiera gentile mi disse: se vuoi vedere la televisione, parlano del tuo padre. Non ne ho voglia, dissi.

(Benni, str. 210)

Velice často se v italské literatuře používá k označení přímé řeči místo uvozovek pomlčka. V tom případě se pak užívá jen jedna a předání řeči druhé postavě se označí tzv. *a capo*, což v češtině znamená začít psát na dalším řádku.

Tanto io la ucciderò signor sindaco, pensai. E gli chiesi:

- E la fontana come la farà?
- Come la vorresti?
- Lucii. Faccia dei lucci d'argento che saltano, che gli ece l'acqua pulita dalla bocca.
- Io pensavo a una bella signora con una cornucopia in mano – disse lui – ma vedremo.

(Benni, str. 84)

Uvozovky nemusejí nutně mezi sebe uzavírat jen citace a věty, které byly doslova vysloveny. Velmi často jsou uvozovkami ohraničeny i myšlenky vypravěče, jeho vnitřní řeč.

“Calma” pensava; “ora me la porto nella rimessa e ne faccio quel che voglio... un po' di pazienza...”.

Gli occhi di Carla divagavano nello spazio angusto del viale, pieno d'ombre e di aborescenze: “Perché mi hai fatto bere?” domandò infine in tono lamentoso. “E tu perché hai bevuto?” ribatté Leo. (Moravia, str. 121)

V tomto případě vidíme, že je použito vysokých uvozovek pro obě situace, myšlenky i dialogy. Je ale možné, pro snazší orientaci čtenáře, uvozovky kombinovat.

V některých situacích je potřeba vložit přímou řeč do již započatého dialogu a tedy odlišit jednu přímou řeč od druhé. To je možné několika způsoby. Běžně se využívá kombinace pomlček a uvozovek:

- Poi la luce l' ho accesa io: la lampada piccola che è dal mio lato. Mi sono levata a mezzo del letto; e gli ho domandato cos' era accaduto, con quei due colpi che erano stati sparati. Mio marito disse «non lo so: ma ho visto passare di corsa...» – Chi? – domandò il capitano, nell' improvvisa emozione protendendosi sulla scrivania verso la donna. (Sciascia, str. 39)

Pokud je nutné uvést v citaci další citaci nebo z nějakého jiného důvodu je potřeba použít opět uvozovky, užívají se obvykle jako v předešlém příkladu dvě varianty. Nejčastěji se píše

vysoké dvojité uvozovky uvnitř nízkých dvojitých, nebo vysoké jednoduché, v italštině zvané *apici*, pokud je citace uvozena vysokými dvojitými. Toto je ovšem také jen doporučení.

Nelle tre appendici che corredano il lavoro sono apprestate liste delle lingue d'Europa: elencate Stato per Stato nella prima appendice, con l'indicazione del numero dei parlanti di ciascun idioma; come lingue minoritarie, cioè «usate da una popolazione 'minoritaria' in uno o più stati europei» nella seconda appendice. (Mortara Garavelli, 2008, str.X)

Apici se častěji využívají k označení termínů nebo cizích slov. Stejnou funkci zastává také v tištěném textu kurzíva.

Kromě citací a přímé řeči ohraničují uvozovky ještě slova, která je třeba nějakým způsobem zvýraznit, odlišit od ostatního textu. Slovo v uvozovkách mívá nádech nějaké ironie, může značit také autorův odstup. Toto užití přešlo i do běžné mluvy; běžně se říká: *v uvozovkách*, italové říkají *tra virgolette*. Slovní spojení je obvykle doprovázeno ještě příslušným posunkem prsty. Do uvozovek se dávají také jména časopisů, novin nebo lodí. Jména literárních děl se v ručně psaném textu podtrhávají a v tištěném jsou označena kurzívou. V literatuře ale uvozovky mohou ohraničovat jakýkoliv název, nejen názvy lodí a periodik:

Sull'altra facciata, dove c'era stampato il tariffario della "sala contact", c'era tutta una lista di servizi, e l' ultimo, quello più caro, si chiamava " Crossing contact ".
(korpus)

4. 8. Závorky – parentesi

Závorky, znaménko, které se objevuje vždy ve dvojici, má úlohu uzavírat. “[...] cioè a racchiudere parole o frasi che aggiungano informazioni di diverso tipo (spiegazioni, descrizioni, divagazioni narrative, enumerazioni, domande retoriche) al periodo cui si riferiscono.“¹

Příklad výčtu:

Sono stati denominati così da Arrigo Castellani, oltre alle interpunzioni comunemente riconosciute come tali (punto, virgola, punto e virgola, due punti, punto interrogativo ed esclamativo, puntini di sospensione, parentesi, lineette) gli

---

¹[...] Uzavírá slova nebo celé věty, které přidávají informace různého typu (vysvětlení, popisy, odbočky vypravěče, výčty, řečnické otázky) k větě, do které jsou vloženy.
FORNARA, Simone. La punteggiatura. Roma, Carocci, 2010, str. 97

altri segni non alfabetici che possono valere come interpunzioni vere e proprie
[...]

(Mortara Garavelli, str. 10)

Příklad odbočky vypravěče:

Ci arrampicavamo sugli alberi (questi primi giochi innocenti si caricano adesso nel mio ricordo come d'una luce d'iniziazione, di presagio; ma chi ci pensava, allora?) risalivamo i torrenti [...] (Calvino, str. 78)

Příklad vysvětlení:

Ma in quel tempo io compii il mio viaggio a parigi, per certi contratti (una fornitura di limoni, perché ora anche molti nobili si mettevano a commerciare, ed io fra i primi). (Calvino, str. 217)

Mají dvojí formu: jsou kulaté a hranaté.

Kulaté závorky jsou v některých situacích zaměnitelné s čárkami či pomlčkami. Výběr záleží také na kontextu. Pokud se text hemží čárkami, nemá žádný smysl přidávat další. V takové situaci má pisatel možnost volby mezi dalšími dvěma znaménky.

Co se týče spojení s ostatními znaménky platí, že otazník a vykřičník se píšou uvnitř, všechna ostatní znaménka patří vně závorek.

Obsah závorek obecně může být dvojího typu: buď syntakticky zapadá do věty a ta by bez něho pak ztratila smysl, nebo jde opravdu jen o přidané informace, které bychom mohli bez obav vypustit. Tento typ je častější.

Jako příklad prvního typu uvádí Serianni větu: *Il merito (se qualche merito c'è) ne ritorna tutto al tuo scritto*. Příklady druhého typu jsou uvedeny výše.

Marcello Sensini ale radí se častému užívání závorek vystříhat:

[...] è consigliabile usare poco gli incisi parentetici, perché intralciano il discorso e ne rendono difficile la comprensione. In proposito, si tenga presente il seguente principio: se ciò che si vuole precisare nell'inciso da mettere tra parentesi è veramente importante, è opportuno riassorbirlo nel testo; se invece è superfluo o divagante tanto che è sentito come parentetico, e quindi pressoché inutile, è meglio lasciarlo perdere del tutto.¹

Dále se do kulatých závorek klade odkaz na bibliografii. Příkladů je v této práci značné množství.

---

¹[...] Budiž doporučeno užívat vložených částí pomálu, jelikož výpověď ruší a znesnadňuje jejímu porozumění. Zvažme následující princip: pokud je to, co chceme rozvést ve vložené větě v závorkách opravdu důležité, je vhodné začlenit to přímo do textu, pokud jde ovšem o část natolik nadbytečnou, že je vhodné vložit ji do závorek, je tedy skoro zbytečná a bylo by lepší zcela ji vynechat.

SENSINI, Marcello. *La grammatica della lingua italiana*. Milano, Mondadori, 1993, str. 32

Další uplatnění kulatých závorek je v divadelních hrách, kde se do nich vkládají scénické poznámky:

VICO (*entrando in subbuglio e arrestandosi sulla soglia – a Memmo*): Oh, senti!

Tu sei proprio pazzo!

MEMMO: Lo so, lo so! Non è una novità!

VICO (*a Magnasco*): ma sai che ha fatto?

MEMMO (*scattendo*): Ringrazii Dio, che non l'ho ammazzato come un cane!

(Pirandello, str 859)

Tzv. *parentesi endolessematiche*, jak je nazývá Mortara Garavelli, se vkládají dovnitř slova a tím z něj de facto udělají slova dvě. Tyto závorky se používají k tvoření slovních hříček apod. *Jak jsem proje(d)la svět* je název české kuchařky sepsané Lenkou Požárovou, která spojila dvě své vášně – jídlo a cestování. Obě tyto vášně jsou zastoupeny v jediném slově díky závorkám. Dalším příkladem by mohl být název tanečního studia Danza (e)mozione, které v jedno spojuje pohyb a emoce.

Hranaté závorky se užívají, pokud je potřeba vložit do závorek část textu nacházejícího se již v kulatých závorkách.

Pokud je potřeba do textu dodat informace, které v originálním znění nejsou, ale jsou nutné k porozumění smyslu textu, vkládají se do hranatých závorek:

Chiamo teatro [il luogo in cui] tutte le azioni di parole e di pensieri, e i particolari di un discorso e di argomenti sono mostrati come in un pubblico teatro, dove si rappresentano tragedie e commedie. (korpus)

Tři tečky uzavřené v hranatých závorkách značí výpustku. Užívají se v případě, že je třeba z textu určitou část vypustit, například z úsporných důvodů, jako je tomu v příkladech v mé práci.

4. 9. Spojovník a pomlčka

Spojovník a pomlčka jsou, jak jsem již předeslala v úvodu k této kapitole, z hlediska terminologie znaménka poněkud problematická. V italštině se nazývají *trattino* a *lineetta*. Ne každá gramatika ale přijala tyto termíny. Mortara Garavelli zmiňuje *trattino breve* a *trattino lungo*, užívané mnohými lingvisty. V gramatice S. Battagli a V. Perniconeho se pod názvem *trattino* skrývá pomlčka, spojovník není vůbec pojednán. Zdá se mi vhodné rozlišovat tato

dvě znaménka různým jménem a to z toho důvodu, že se od sebe neliší jen grafickou podobou (kromě jiné délky se ještě spojovník, narozdíl od pomlčky, neodděluje mezerami, ale přimyká těsně ke slovům), ale i funkcí, kterou v textu zastávají.

4. 9. 1. Spojovník – trattino

Spojovník zastává úlohu v syntaxi: klade se mezi čísla, ať už zapsaná slovy nebo číslicemi, a tak zastupuje spojky *e* či *o*: C'erano due-tre coppie; Il numero dell'11-12 ottobre.

Spojuje dvě slova vztahem od...do a mezi: Orari di apertura: 9:00-16:00; giugno-settembre (= dalle nove alle quattro, dal giugno al settembre); la partita Milano-Juventus (la partita tra Milano e Juventus), Grecia-Germania, clima di guerra. [...] I rapporti tra Grecia e Germania non sono mai stati così tesi dalla seconda guerra mondiale.¹

Spojuje dvě slova i dalšími vztahy, v tomto existuje jistá volnost.

Non so poi come si sia conclusa la vicenda, e che fine abbiano fatto i banditi-bambini; ma mi sembra ragionevole supporre che siano stati crocefissi lungo la via Cassia, perché servissero da esempio ai loro compagni rimasti liberi. (korpus)

Per la verità l'uno e l'altro dei governi italiani facevano figura di governi-fantoccio. (korpus)

Spojuje také dvě adjektiva v jeden celek; první ze členů je vždy maskulinum: funzione logico-sintattica.

V kompozitech se spojovník píše jen pokud se toto kompozitum objevuje jen zřídka nebo v prvních fázích jeho užívání. Jakmile se stane běžně užívaným slovem, lidé jej přestanou vnímat jako kompozitum a spojovník vymizí: francobollo, capostazione, antifascista. Někdy mohou existovat obě varianty vedle sebe.

Z výše uvedeného je patrné, že důležitou funkcí spojovníku je spojovat, což mu také evidentně dalo jméno. Spojovník má ale ještě funkci opačnou, a to rozdělovat.

V tisku spojovník rozděluje slovo na konci řádku, které pro svou délku musí pokračovat na dalším řádku. Rozdělování se řídí pravidly, které můžeme najít například v gramatice Laury a Giulia Lepschy.²

Dále potom spojovník rozděluje slova na slabiky. Toho někteří autoři využívají v napodobování mluvené řeči: koktání, zpívání nebo pečlivé artikulování.

¹ <http://www.ilfattoquotidiano.it/2012/02/21/grecia-germania-clima-guerra/192852/>

² LEPSCHY, Laura, LEPSCHY, Giulio. *La lingua italiana: Storia, varietà dell'uso, grammatica*. Milano, Bompiani, 2002, str. 93

Avrebbe voluto cantare: “fi-ni-ta; fi-ni-ta la bella vita”, sull'aria di qualche canzone celebre e malinconica; camminava in fretta; camminava con i passi rigidi e diritti di un soldato che va verso battaglia. (Moravia, str. 301)

4. 9. 2. Pomlčka – lineetta

Pomlčka velmi často zastupuje uvozovky v jejich úloze označovat přímou řeč. Narozdíl od uvozovek ale pomlčka v tomto případě není nutně ve dvojici. Pokud věta neobsahuje uvozovací větu typu „disse Paolo“, stačí jedna pomlčka na začátku. Promluva další postavy se pak píše na novém řádku.

- Non può dirlo – disse recisamente il Marchica.
- E perché?
- Perché... Perché non può dirlo. (Sciascia, str. 68)

Další, velmi důležitá funkce pomlčky je uzavírat vsuvky v textu. Tuto funkci sdílí s dvojicí čárek a se závorkami. Mezi dvě pomlčky se píše komentáře různého charakteru.

E non bisogna scoraggiarsi – come purtroppo capita a molti docenti – se la scrittura affatica i bambini: [...] (Fornara, str. 63)

Pokud jsou v textu použity pomlčky k označení přímé řeči, již se jich nepoužívá pro vsuvku, je třeba je nahradit čárkami nebo závorkami. Také se nedoporučuje ohraničovat jimi vsuvku, která je vložena na konci věty. V tomto případě jsou lepším řešením závorky. Pokud pomlčky použijeme, druhá z nich se pak nepíše.

4. 10. Lomítko – barra

Lomítko (častěji také v italštině zvané *sbarretta*) zajisté není tolik užívané jako jiná znaménka, ale své místo v psaném projevu má. A pokud jsme za interpunkční znaménko používali i spojovník, není důvod proč lomítko vynechat.

Lomítko se píše nakloněné vpravo (/), a proto se mu také říká *barra obliqua*.

Lomítko staví dvě slova, která rozděluje do opozice: ano/ne nebo nabízí alternativu: hledáme asistentku/asistenta prodeje. Dále rozděluje členy výčtu, ale toto užívání není příliš obvyklé. Užívá se také k označení poměru mezi dvěma členy: km/h, kg/m³.

Odděluje od sebe jednotlivé verše, pokud je nutné kvůli úspoře místa napsat je vedle sebe do řádku:

C'era una volta / una povera virgola / che per colpa di uno scolaro / disattento / capitò al posto di un punto / dopo l'ultima parola / del componimento. / La poverina, da sola, / doveva reggere il peso / di cento paroloni, / alcuni perfino con l'accento. (citováno z Mortara Garavelli, 2003, str. VIII)

4. 11. Hvězdička – asterisco

Hvězdičku v českém jazyce užíváme velice zřídka, a to pohybujeme-li se na poli lingvistiky. Hvězdičkou se totiž označuje věta, která je kvůli nějaké své části negramatická, chybná:

*Il treno ha arrivato.

V italštině je možné hvězdičky využít i v literatuře. Manzoni v románu *I promessi sposi* takto označoval místa a osoby, jejichž jména nechtěl zmínit:

Il padre Cristoforo da *** era un uomo più vicino ai sessanta che ai cinquant'anni.
(Manzoni, str. 28)

4. 12. Odsuvník – apostrofo

Zařazení apostrofu mezi interpunkční znaménka může být poněkud sporné, jelikož neplní žádnou z hlavních funkcí interpunkce zmíněných výše. Z italských gramatiků jej nezmiňuje téměř nikdo. Luca Serianni mu věnuje krátký odstavec za všemi ostatními znaménky, ale v úvodním odstavci o interpunkci jej do seznamu interpunkčních znamének nezařazuje. Česká pravidla pravopisu jej ale překvapivě mezi členicí znaménka řadí.

Odsuvník má jedinou funkci a to naznačovat vypuštění hlásky.

5. Italská versus česká interpunkce

Poté, co jsme si shrnuli pravidla interpunkčních znamének a jejich užívání, můžeme italskou interpunkci konfrontovat s českou. Předně bych chtěla upozornit, že záměrem této kapitoly není podat vyčerpávající popis českých interpunkčních pravidel. Ta lze najít v příslušné odborné literatuře. Spíše bych chtěla na tomto místě upozornit na případy, kdy se česká interpunkce zásadně liší od italské a mohlo by v důsledku toho docházet ke zbytečnému chybování ze strany českých studentů v jejich italských textech. Nebudu se na tomto místě zabývat ani případy, kdy se v češtině nějaké znaménko užívá ještě v kontextech, ve kterých se v italském jazyce neobjevují a tedy nejsou v předchozích kapitolách zmíněny, jako např. tečka za řadovými číslovkami nebo spojovník u podmínkových výrazů končících na -li.

Sovětský lingvista Lev Vladimirovič Ščerba srovnával interpunkce evropských jazyků a upozoroval dva hlavní typy interpunkce.

První typ, do kterého patří italština spolu s angličtinou, nazval francouzským. Druhý, ke kterému náleží čeština a některé další slovanské jazyky, označil typem německým. V čem se tyto dva typy liší? Předně vycházejí s odlišného pojetí syntaxe. Názorným příkladem může být věta:

Mi piace il libro che mi hai portato.
Líbí se mi kniha, kterou jsi mi přinesl.

Ve francouzském (italském) typu „se většinou věta významově těsně závislá na řídicím členu interpunkčně neodděluje.“¹ Čárka v českém souvětí (německý typ) je zde z toho důvodu, že odděluje vedlejší větu, před kterou v češtině stojí čárka vždy. „Francouzský typ interpunkce tedy ve větší míře respektuje skladební a významovou těsnost členů ve větě (*obligatori valenci*) a mnohem méně přihlíží k tomu, zda je syntaktická pozice obsazena větným členem, anebo větou.“²

Jak lze vytušit, hlavní rozdíly v interpunkci mezi evropskými jazyky jsou hlavně v užívání vnitřních znamének, zejména čárky. Koncová znaménka (tečka, otazník, vykřičník) se používají vesměs stejně. Zaměřím se tedy hlavně na čárku, která je problematická i v českém jazyce, ačkoliv pravidla pro její užívání jsou vcelku jasná.

---

¹ SEDLÁČEK, Miloslav. *K základním otázkám interpunkce v češtině*. 1989, Naše řeč, ročník 69, číslo 3

² Ibid.

5. 1. Čárka v souvětí

Souřadná souvětí.

Souřadná souvětí spojují dvě věty hlavní. Mezi větami může být poměr slučovací, odporovací, vylučovací, odporovací a důsledkový a příčinný. V českém jazyce ve většině případech následuje po příslušných spojkách čárka, výjimku tvoří slučovací poměr po spojkách *a*, *i*, nebo.

V italštině se souřadně spojené věty také oddělují čárkou. Je tomu tak proto, že jednotlivé věty jsou na sobě gramaticky nezávislé. Ve slučovacím poměru po spojkách *e*, *neanche*, *pure* atd. se stejně jako v češtině čárka nepíše. Ve vylučovacím poměru po spojkách *o*, *oppure*, *ovvero*, *ossia* a v odporovacím po spojkách *ma*, *bensi*, *invece* se obvykle čárka píše, ale lze se setkat i s případy, kde čárka chybí.

Podřadná souvětí

Podřadná jsou taková souvětí, ve kterých se nachází jedna věta hlavní a nejméně jedna věta vedlejší. Italština rozlišuje tři typy vět vedlejších:

- věty podmětné a předmětné (le proposizioni complete)
- věty příslovečné (le proposizioni circostanziali)
- věty přívlastkové (le proposizioni attributive)

Ve větách vedlejších vidíme ten největší rozdíl mezi češtinou a italštinou a také v těchto větách je největší pravděpodobnost, že budou studenti přizpůsobovat interpunkci té, kterou znají z češtiny, a budou klást čárky na místa, kam nepatří.

Le proposizioni complete

Věta podmětná:

Si dice che gli esami d'ammissione fossero difficilissimi.¹

Říká se, že přijímací zkoušky prý byly velmi obtížné.

Sembra di essere arrivato il momento giusto.

Zdá se, že nastal správný okamžik.

Era difficile trovare una giusta soluzione.

Bylo obtížné najít správné řešení.

---

¹Všechny příklady v této kapitole pocházejí z mluvnice prof. Hamplové, neboť slouží jen k ilustraci gramatických jevů, není tedy třeba, aby pocházely z literárních textů. Uchýlila jsem se k nim částečně také proto, že souvětí v literárních textech jsou často velice dlouhá, velmi rozvitá a to by mému účelu příliš neposloužilo.

Jak je vidět, čárka se nepíše ani v explicitních ani v implicitních větách. Pokud je možné do češtiny implicitní větu přeložit infinitivem, čárka se ani v tomto případě v češtině nepíše.

Věta předmětná:

Vedo che vi siete divertiti bene.

Vidím, že jste se dobře bavili

Ordinò a tutti di ritornare immediatamente in città.

Nařídil všem, aby se okamžitě vrátili do města.

Nepřímá řeč:

Disse che Giuseppe stava benissimo.

Řekl, že Giuseppovi se daří výborně.

Nepřímá otázka:

Non so se gli sia piaciuta la sfilata.

Nevím, jestli se jim přehlídka líbila.

Le proposizioni circostanziali

Existuje mnoho druhů příslovečných vět, stejně jako existuje mnoho druhů příslovečných určení: místa, času, způsobu, účelu, přípustky, podmínky atd.

Zdá se, že v příslovečných větách se čárka klade, pokud vedlejší věta předchází větu hlavní:

Quando mi sono svegliato, faceva ancora tardi.

Když jsem se vzbudil, byla ještě tma,

Verremo a prenderti quando tu lo voglia.

Stavíme se pro tebe, když / až budeš chtít.

Se non studi, sarai bocciato.

Jestli se nebudeš učit, propadneš.

Faceva ancora caldo benché fosse autunno inoltrato.

Bylo ještě teplo, přestože byl pozdní podzim.

Toto pravidlo nezdá se ale býti železným:

Leggendo il libro, mi ricordai di te.

Když jsem tu knihu četla, vzpomněla jsem si na tebe.

Uscendo dal negozio m'imbattei in un mio cugino.

Když jsem vycházela z obchodu, narazila jsem na jednoho z mých bratranců.

Le proposizioni attributive

Věty přívlastkové bývají uvozeny vztažnými zájmeny (*che*), spojkami (*quando*) či příslovci (*dove*).

È un nostro amico a cui dobbiamo tanto.

To je jeden náš přítel, kterému vděčíme za mnoho.

Questo accade nell'anno quando scoppiò la guerra.

To se stalo v roce, kdy vypukla válka.

Era la città dove visse da giovane.

Bylo to město, kde žil jako mladý.

Věty příslovečné se dělí na věty přístavkové (le proposizioni apposittive) a věty restriktivní (le proposizioni restrittive).

(1) Gli studenti, che erano ben preparati agli esami, stavano tranquilli.

(2) Gli studenti che erano ben preparati agli esami stavano tranquilli.

Věta (1) je věta přístavková a čárka se v ní píše. Věta znamená, že všichni studenti byli klidní, protože se dobře připravili na zkoušky. Tento příklad souvisí s tím, co bylo napsáno výše o francouzském typu interpunkce. Všechny výše zmíněné věty byly významově těsně připojeny ke svým hlavním větám. V tomto případě je věta vložena jako doplňující informace a mohla by být klidně vypuštěna. Věta (2) je restriktivní, omezuje počet klidných studentů jen na ty, kteří se dobře připravili na zkoušky.

V češtině se řídíme podle stejného pravidla pokud jde o oddělení těsného a volného přívlastku. Přívlastek těsný se čárkami neodděluje, protože pevně náleží podstatnému jménu, které rozvíjí.

Dalším podobným příkladem, kde se v italštině věta odděluje čárkami, je vsuvka, tedy další člen, který je jaksi navíc.

5. 2. Čárka ve větě jednoduché

V italštině stejně jako v češtině se čárkami oddělují oslovení, částice a citoslovce. V tomto se oba jazyky neliší.

5. 3. Přímá řeč

V češtině je nejběžnějším způsobem jak označovat přímou řeč dvojicí dvojitých uvozovek typu 9966, tedy první uvozovky dole a druhé nahoře. Pokud by bylo třeba do přímé řeči vložit jinou přímou řeč, dává se přednost jednoduchým uvozovkám před uvozovkami bočními (« »).

V italštině se naopak píše obě uvozovky nahoře a boční uvozovky jsou v tomto jazyce stejně časté. Velice často se v italských textech užívá k označení přímé řeči pomlčky, což v češtině nebývá tolik běžné. Je tedy na překladateli, aby rozhodl, zda zachová formu originálu, nebo zda-li ji přizpůsobí českému prostředí.

Pokud jde o spojení uvozovek s jinými interpunkčními znaménky, je čeština striktnější než italština. Druhé uvozovací znaménko se píše vždy až za ostatní znaménka. Jediný případ, kdy se tečka, čárka apod. kladou před uvozovky je citace, která je součástí většího celku.

Masaryk často zdůrazňoval, že „demokracie je názor na život“, že je uskutečnitelná jen tam, „kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají pravdu“.¹

V italštině je pořadí znamének v přímé řeči libovolné.

Jak je vidět, jsou tyto dva systémy interpunkce poněkud odlišné. Čeština je obecně v dodržování pravidel poněkud striktnější než italština. Jen v několika málo případech je volba interpunkce na svobodném rozhodnutí pisatele. Dle mého názoru to ale není na škodu. Pokud si tato pravidla pisatel osvojí, může si být jist, že jeho text bude gramaticky správně.

---

¹ *Akademická pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1993, str. 71

6. Závěr

Tato práce se věnovala interpunkci, části gramatiky, která je někdy vytlačována na okraj zájmu, která ale tvoří nedílnou součást kultivovaného psaného projevu.

Úvodní studie historického vývoje nám umožnila poodhalit příčinu nesourodosti italské interpunkce. Proč existuje taková diskrepance mezi tím, jak interpunkcí texty opatřují autoři a normou zapsanou v gramatikách. Interpunkce se po dlouhou dobu řídila tzv. pauzovým principem, tzn. že se znaménka kladla na místa, kde by se v mluvené řeči udělala pauza. Až v relativně nedávné době začal převažovat princip logicko-syntaktický, podle kterého jsou vytvořena pravidla zanesená v gramatikách.

Různá interpretace pravidel interpunkce může vycházet také z faktu, že v Itálii neexistuje jeden jediný text, na který by se všichni mohli obrátit, jako je tomu v České republice, kdy pravidla stanovuje Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. Italských gramatik existuje hned několik a pojednání o interpunkci jsou v nich zpracována s různým přístupem. Nejméně restriktivní a nejvíce deskriptivní je gramatika Lucy Serianniho, která se stala výchozím dokumentem ke zpracování kapitoly o jednotlivých znaménkách, ve které jsou pravidla konfrontována s příklady z vlastní četby a z korpusu InterCorp. Při sestavování této kapitoly mi byla do značné míry nápomocná i odborná publikace Bice Mortara Garavelli *Prontuario di punteggiatura*, která se také běžnému užití, lišícímu se od normy, věnuje.

Jak z této kapitoly vyplývá, je v italské interpunkci možné pravidla uzpůsobovat vlastním stylistickým záměrům. Je třeba ale upozornit, že se za autorský záměr nedá maskovat neznalost interpunkčních pravidel. Abychom mohli využívat všech možností, které nám interpunkce nabízí, je třeba nejprve mít pravidla dobře zvládnutá.

Poslední kapitola se sice již nevěnuje současnému úzu, vychází čistě jen z mluvnických pravidel, přesto si myslím, je v ní přínos všem studentům italianistiky. Myslím, že se mi podařilo vyvrátit mýtus o chaotické a nesystematické italské interpunkci. Vycházela jsem z rozdělení ruského lingvisty Ščerby na dva typy interpunkce. Na tomto základě jsem porovнала italský typ s českým a zjistila, že italská interpunkce je nakonec vystavěna na celkem logických principech. Odlišných od principů českých, ale neméně zajímavých.

Na závěr doufám, že má práce a její výsledky budou užitečné dalším studentům italského jazyka, kteří si zatím nebyli jisti, jak správně interpunkční znaménka rozmístit.

7. Použitá literatura

- *Akademická pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1993
- BATTAGLIA, S., PERNICONE, V. *La grammatica italiana*. Torino: Loescher editore, 1971
- LEPSCHY, Laura, LEPSCHY, Giulio. *La lingua italiana: Storia, varietà dell'uso, grammatica*. Milano: Bompiani, 2002
- PIANGIANI, Ottorino. *Vocabolario etimologico della lingua italiana*, dostupný on-line na stránce www.etimo.it
- SENSINI, Marcello. *La grammatica della lingua italiana*. Milano: Mondadori, 1993
- SERIANNI, Luca. *Italiano: [grammatica, sintassi, dubi]*. Milano: Garzanti, 2000
- ZINGARELLI, Nicola. *Lo Zingarelli*, Bologna, Zanichelli, 1996
- ZINGARELLI, Nicola. *Lo Zingarelli*, Bologna, Zanichelli, 2009

- AA.VV. *Punteggiatura*, a cura di A. Baricco, F. Tarocco, G. Vasta e D. Voltolini, Milano: Rizzoli, 2001
- CATELLINO, Wanda. *La punteggiatura: una nuova norma linguistica?* In *Scrivere per scrivere: testualità, didattica, esperienze*, a cura di G. Alfieri, R. Sardo, M. Rapisarda. Catania, 2005
- FORNARA, Simone. *La punteggiatura*. Roma: Carocci, 2010
- MORTARA GARAVELLI, Bice. *Prontuario di punteggiatura*. Bari: Laterza, 2003
- MORTARA GARAVELLI, Bice. *Storia della punteggiatura in Europa*. Bari: Laterza, 2008
- SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*, Milano: Rizzoli, 2001
- CASTELLANI POLLIDORI, Ornella. *Su una peculiarità interpuntiva dell'uso contemporaneo*. La Crusca per voi, 2002, n. 25
- FOREMNIAK, Katarzyna. *A che punto siamo con la punteggiatura?* In *Romanica.doc*, Czasopismo doktorantów Instytutu Filologii Romańskiej UAM, 2001, numero 3(4) dostupné na http://www.romdoc.amu.edu.pl/3_2011full.html
- SEDLÁČEK, Miloslav. *K základním otázkám interpunkce v češtině*. 1989, Naše řeč, ročník 69, číslo 3
- www.korpus.cz/intercorp

Příklady:

- BENNI, Stefano. *Il Saltatempo*. Milano: Feltrinelli, 2010
- BRANCATI, Vitaliano. *Don Giovanni in Sicilia*. Milano: Bompiani, 1988
- CALVINO, Italo. *I nostri antenati*. Torino: Einaudi, 1960
- DOSSI, Carlo. *La desinenza in A*. Milano: Garzanti, 1981, dostupné na adrese: http://www.liberliber.it/mediateca/libri/d/dossi/la_desinenza_in_a/pdf/la_des_p.pdf
- FORNARA, Simone. *La punteggiatura*. Roma: Carocci, 2010
- GADDA, Carlo Emilio. *La cognizione del dolore*. Torino: Einaudi, 1970
- HAMPLOVÁ, Sylva. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004
- MANZONI, Alessandro, *I promessi sposi*, a cura di Angelo Marchese. Milano: Mondadori, 1985, dostupné na adrese: http://www.liberliber.it/mediateca/libri/m/manzoni/i_promessi_sposi/pdf/i_prom_p.pdf
- MORAVIA, Alberto. *Gli indifferenti*. Milano: Bompiani, 1949
- MORTARA GARAVELLI, Bice. *Storia della punteggiatura in Europa*. Bari: Laterza, 2008
- ND. *Sezona 2012/2013*. Praha: Národní divadlo, 2012
- PIRANDELLO, Luigi. *Maschere nude*, vol. terzo. Roma: Newton Compton, 2007
- SCIASCIA, Leonardo. *Il giorno della civetta*. Torino: Einaudi, 1962
- SERAFINI, Francesca, TARICCO, Filippo. *Punteggiatura vol. 2*. Milano: Rizzoli, 2001
- SVEVO, Italo. *La coscienza di Zeno*. Santarcangelo di Romagna: Gulliver, 1995
- VASSALLI, Sebastiano, *Un infinito numero*. Torino: Einaudi, 1999

Články z online deníku La Repubblica:

- http://www.repubblica.it/rubriche/bussole/2012/04/26/news/il_paese_degli_ultr-33960332/
- http://www.repubblica.it/rubriche/bussole/2011/09/01/news/non_studiate_-21096938/
- http://www.repubblica.it/politica/2012/05/11/news/berlusconi_monti-34929417/index.html?ref=search

Články z online deníku Corriere della Sera:

- http://www.corriere.it/politica/12_aprile_26/privilegi-sprechi-bilanci-colabrodo-sergio-rizzo-gian-antonio-stella_3c3a3b8e-8f61-11e1-b563-5183986f349a.shtml
- http://www.corriere.it/politica/12_aprile_26/auto-blu-governo-precisazione_7030d85a-8fa5-11e1-b563-5183986f349a.shtml

- <http://respekt.ihted.cz/letem-svetem/c1-55078730-rouhacky-nebo-radikalni-aktivistky>
- <http://www.ilsole24ore.com/art/notizie/2012-05-11/senza-lavoro-anni-fuoco-144646.shtml?uuid=Abu4E8aF&fromSearch>
- <http://www.ilfattoquotidiano.it/2012/02/21/grecia-germania-clima-guerra/192852/>

8. Riassunto

La mia tesi di laurea dal titolo “Punteggiatura – le regole e l’uso contemporaneo” tratta l’interpunzione, le sue regole e queste regole confrontate con l’uso che di esse fanno letterati e giornalisti.

Ho deciso di trattare questo tema perché volevo approfondire le mie conoscenze su un argomento che non mi era del tutto chiaro.

Il primo capitolo riguarda lo sviluppo storico dell’interpunzione. Su questa tematica è stato pubblicato nel 2008 un libro a cura di Bice Mortara Garavelli, dal titolo *Storia della punteggiatura in Europa*. Il libro contiene brani anche di altri autori. Non si tratta solo dell’interpunzione in italiano ma anche in lingue minori, come il ceco. Traendo spunto dal suddetto libro e dal testo *Punteggiatura - storia, regole ed eccezioni* di Francesca Sabbatini, ho realizzato un piccolo riassunto della storia della punteggiatura, dalle origini all’età contemporanea. La punteggiatura nacque per segnare le pause già nell’antica Grecia. Inizialmente l’unico fine della punteggiatura era quello di segnare le pause nel discorso; solo successivamente inizia ad essere impiegata per svolgere anche funzioni sintattiche. Le norme sintattiche sull’uso della punteggiatura non tengono conto delle pause, creando uno stacco fra la norma e l’uso effettivo. Proprio a motivo di questa evoluzione oggi le persone tendono a fare un uso errato della punteggiatura, come se volessero mettere delle pause nel testo che scrivono. Alla fine del capitolo ho descritto la punteggiatura nel XXI secolo nel caso particolare delle chat, in cui si tende a imitare sempre più il parlato. Inoltre anche l’introduzione delle faccine come imitazione della mimica facciale è sinonimo di questa sempre maggiore simulazione del linguaggio parlato.

Nel capitolo seguente si parla delle funzioni che la punteggiatura svolge in un testo e che possono essere varie. Queste funzioni sono: la funzione pausativa e intonativa, che insieme creano la funzione prosodica, la funzione logico-sintattica, la funzione espressiva e infine quella metatestuale. L’uso delle funzioni della punteggiatura e delle parole serve a creare un testo che abbia coerenza e coesione interne, ma anche a conferire tonalità ed espressione al testo, oltre che a facilitarne la comprensione. Inoltre un uso differente della punteggiatura, ad esempio della virgola, può mutare radicalmente il significato del testo; da qui l’enorme importanza di un uso corretto al fine di evitare incomprensioni.

Nel terzo capitolo sono descritti separatamente tutti i vari segni di interpunzione. Al fine di avere una visione il più possibile estesa, ho fatto riferimento a tre diverse grammatiche: una grammatica a cura di Luca Serianni, una a cura di Marcello Sensini e una terza a cura di

Salvatore Battaglia e Vincenzo Pernicone. A differenza della lingua ceca, per la quale esiste un'unica grammatica di riferimento, in italiano esistono più grammatiche, tutte autorevoli, che è possibile consultare e che descrivono i vari fenomeni di interpunzione da punti di vista differenti. La grammatica di Serianni ha un carattere fondamentalmente descrittivo, mentre quella di Sensini ha invece un carattere più restrittivo. Ho anche preso in considerazione l'interpunzione usata sia in testi letterari che in testi giornalistici e ho notato alcune eccezioni che vengono fatte alle norme prestabilite. Mi sono servita di un altro testo di Bice Mortara Garavelli, *Prontuario di punteggiatura*, in cui l'autrice si occupa di descrivere eccezioni all'uso della punteggiatura rispetto a quello canonico prescritto dalle grammatiche. La conclusione del terzo capitolo vede motivate le scelte particolari fatte dagli autori: lo staccamento dalle norme prescritte sull'uso dei segni di interpunzione è giustificato dalla licenza poetica concessa agli scrittori i quali, attraverso queste scelte stilistiche, possono giungere a significati diversi da quelli che otterrebbero attenendosi invece ai criteri delle grammatiche.

Un consiglio che darei agli studenti è di seguire le norme grammaticali fin quando è possibile ma, in caso di dubbio, affidarsi all'istinto può rivelarsi la soluzione giusta. Ciò però non significa che sia possibile usare la punteggiatura in maniera anarchica, senza tenere in nessun modo conto delle norme, perché in tal caso la comprensione del testo potrebbe rivelarsi difficoltosa. Le funzioni svolte dalla punteggiatura in un testo offrono allo scrivente la possibilità di modificare qualsiasi testo a proprio piacimento, di usare magari le stesse parole ottenendo però significati completamente diversi. In altre parole il rapporto fra lo scrivente e il testo si manifesta, oltre che attraverso i vocaboli, anche attraverso la punteggiatura, che bisogna saper padroneggiare conoscendone approfonditamente la teoria.

Nell'ultimo capitolo ho provato a mettere a confronto le norme che regolano la punteggiatura in lingua italiana e in lingua ceca. Per realizzare questo confronto mi sono servita delle osservazioni di un linguista russo, L. V. Ščerba. Gli studi di Ščerba si concentrano sull'uso differente dei segni di interpunzione nelle varie lingue europee. Sulla base delle sue osservazioni il linguista ha dedotto che si possono tracciare due diversi profili della interpunzione europea: uno francese e uno tedesco. Questi profili variano in base al diverso approccio della lingua alla sintassi. Secondo questa teoria l'italiano e il ceco appartengono il primo al ramo francese e il secondo al ramo tedesco. Da queste diverse appartenenze deriva la differenza delle due lingue nel punteggiare. Partendo da queste informazioni ho provato ad evidenziare i casi più controversi che potrebbero creare problemi a un parlante nativo ceco che provi a scrivere in italiano.

In conclusione possiamo dire che, nonostante l'esistenza di numerose norme che regolano l'uso dell'interpunzione, spesso gli scriventi italiani tendono a non tenerne conto in maniera stretta. Il ceco invece non consente di prendere molte libertà come invece fa l'italiano, pertanto uno scrivente ceco deve fare molta attenzione all'uso corretto della punteggiatura.

9. Resumé

Tato práce nese název Interpunkce - pravidla a současný úzus. Předtím, než se přistoupí na popis samotné interpunkce a jejích pravidel, je několik stránek věnováno historickému vývoji členících znamének. Od počátků, kdy v podobě teček ve třech různých výškách značila pauzy v recitovaném textu, přes nové způsoby využití zavedené dvojicí Bembo-Manuzio, až po jejich speciální formy ve století výpočetní techniky a on-line komunikace. Je připojena také krátká kapitola o vývoji interpunkce v českých poměrech. Hlavním zdrojem informací se stala kniha *Storia della punteggiatura in Europa*.

Následuje širší pojednání o interpunkci, jejích jednotlivých funkcích a jejím významu pro porozumění textu. V rámci prosodické funkce se dotkne ve stručnosti i problému vztahu mezi psanou a mluvenou formou řeči.

Následující kapitola pojednává o jednotlivých interpunkčních znaménkách. U každého jsou nejprve zmíněna pravidla tak, jak jsou popsána v gramatikách. Byly konzultovány tři různé gramatiky a to z toho důvodu, že žádná nepodává vyčerpávající přehled pravidel a také se poněkud liší v terminologii. Kromě gramatik jsou informace k sepsání této kapitoly čerpány z knihy *Prontuario di punteggiatura* autorky Bice Mortara Garavelli, která je zároveň autorkou výše zmíněného spisu o historii. V této knize Mortara Garavelli kromě platných pravidel přináší také pravidla vytvořená na základě současného úzu. Tyto teoretické poznatky jsou u každého znaménka na základě vlastní četby konfrontovány s vyzporovaným užíváním autorů beletristických a žurnalistických textů.

Závěrečná kapitola vychází z výsledků pozorování ruského lingvisty L.V. Ščerby, který rozlišil dva typy interpunkce, ke kterým lze přiřadit větší část evropských jazyků. Tyto dva typy jsou tzv. německý a francouzský a liší se od sebe odlišným přístupem k syntaxi. Čeština patří k typu německému, zatímco italština k typu francouzskému. Z toho vyplývají veškeré odlišnosti v užívání interpunkčních znamének, zejména čárky. Cílem této kapitoly je na vybrané odlišnosti upozornit a zabránit tak zbytečnému chybování v italských textech českých studentů.

10. Summary

The title of this thesis is *Punctuation - rules and usage*. Before we start the description of the punctuation and its rules, we devote a few pages to the historical development of punctuation marks, starting with dots at three different heights marking pauses in recited text at the beginning, through new style of punctuation established by Bembo and Manuzio, finishing with special forms of punctuation of the information age and on-line communication. For comparison I've included a short chapter describing the evolution of punctuation in Czech. The main source of information for this historical introduction was the book *Storia della punteggiatura in Europa*.

The introduction is followed by a more detailed treatise on punctuation, its specific functions and its importance for the comprehension of written text. The section concerning the prosodic functions of punctuation will briefly discuss the problem of the relation between written and spoken language. The following section will describe the individual punctuation marks explaining their function and rules governing their usage according to grammars.

Three different grammars were consulted as neither gives a comprehensive summary of punctuation rules and the fact that they use slightly inconsistent terminology. Apart from the grammars, I've derived this chapter from *Prontuario di punteggiatura* by Bice Mortara Garavelli, the author of the beforementioned work about the history. In this book Mortara Garavelli compares the rules as codified by the three commonly used grammars with her own findings based on current usage.

I've confronted the information presented in this book with my own study of literature and journalistic texts.

The final chapter proceeds from the work of Russian linguist L. V. Ščerba. He singled out two basic types of punctuation: French (English and Italian also belong here) and German (including Czech, Polish and Russian). Both types differ from each other by different approach to syntax. The gist of this chapter is to draw attention to selected differences between the usage of punctuation in Czech and Italian and help prevent unnecessary mistakes in Italian texts written by Czech students.